

MONOGRAFIA
COMUNEI
GURAHONT

M O N O G R A F I A

=====

^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^

comunei G U R A H O N T

CUPRINS:

~~~~~

Cap.	1.	Așezarea.....	p.1
"	2.	Condiții fizico-geografice.....	p.1.
"	3.	Din trecutul localității.....	p.7.
"	4.	Populația.....	p.20.
"	5.	Invățământul.....	p.24.
"	6.	Asociații culturale	p.29.
"	7.	Aspecte etnografice.....	p.33.
"	8.	Intelectuali, meseriași-personalități ale comunei..	
"		.....	p.35.
"	9.	Literatura și arta în comună.....	p.37.
"	10.	Realizări economico-sociale în perioada 1918-1944	
"		.....	p.38.
"	11.	Dezvoltarea comunei după 23 august 1944...p.41.	
"	12.	Realizări contemporane în localitate....	p.45.

ASEZAREA ECONOMICO-GEOGRAFICA A COMUNEI G U R A H O N T

Comuna Gurahonț este situată în depresiunea Zarandului de o parte și de alta a Văii Crișului Alb între Munții Codru-Moma la nord și Munții Zarandului la sud.

Poziția comunei Gurahonț în partea de nord-est a județului Arad, traversată ~~xxxxxx~~ de la vest la est de calea ferată normală Arad-Ineu-Sebiș-Gurahonț-Brad și de drumul județean numărul 792 Arad-Pîncota-Ineu-Sebiș-Gurahonț-Vîrfurile unde se unește cu drumul național D.N. 76 Oradea-Brad-Deva, creează posibilități lesnicioase de dezvoltare a legăturilor sale economice atât cu teritoriul județean cât și cu cel național.

Comuna Gurahonț deține o suprafață de 16.136 ha și se învecinează cu următoarele teritorii comunale: la nord cu comunele Cărpinet și Crișcioruș de Jos (județul Bihor), la est cu comuna Pleșcuța și Vîrfurile, la sud cu comuna Brazii, sud-vest comuna Bîrzava, la vest și nord-vest cu comunele Almaș, Dieci, Dezna, Moneasa.

Comuna Gurahonț este formată din 10 localități: Gurahonț-reședința de comună care se află la distanța de 117 km de reședința județului Arad, respectiv municipiul Arad.

Localitatea Gurahonț este amplasată central față de teritoriu legată de localitățile componente prin drumuri comunale, distanțele variind între 2 km și 15 km, Bonțești, Zimbru, Pescari, Iosaș, Monțisor, Mustești, Peniș, Valea Mare, Dulcele.

CONDITII FIZICO-GEOGRAFICE

Teritoriul comunei Gurahonț se încadrează depresiunii Almaș-Gurahonț de origine tectono-erozivă cuprinzând o parte din versanții sudici ai Munților Codru-Moma, din dealurile piemontane ale acestora și masivele aglomerate vulcanice andezitice, lunca Crișului Alb, din dealurile piemontane și versanții nordici ai Munților Zarandului. Din punct de vedere geomorfologic prezintă următoarele zone caracteristice: zone montană ce ocupă 61,5% din

teritotiu, zona piemontană ocupă 22,3% și zona de câmpie ce ocupă 16,2% din teritoriu.

Formele de relief se prezintă în trepte altitudinale, ce coboară spre zona de luncă, printr-o puternică energie de relief, de la peste 900 m în zona de munte, la 100 m în lunca Crișului.

În extremitatea nordică și sudică se află zona montană, principala formă de relief. Spre nord se găsesc Munții Codru-Moma cu altitudini mici sub 1.000 m cu principalele vârfuri în zonă, Momuța (927m), Snida (886m) și Bieci 741. Munții sînt alcătuiți din sisturi cristaline, gresii dure, andezite și calcare. La sud se întind Munții Zorandului cu principalele vârfuri în zonă, Văratec (879 m), Runch (836 m), Măgurile (727m), Sepu (302 m) Brocea (835 m), Turcului (734m), Măgura (637 m), alcătuiți din sisturi cristaline, calcare și roci vulcanice.

Relieful zonei montane se caracterizează printr-o neturizare pronunțată cu platforme larg dezvoltate, cu pante în general uniforme și văi largi cu albiile lărgite, individualizîndu-se o serie de trepte periferice plane și din ce în ce mai coborîte.

Înălțimea mică a acestor munți este favorabilă dezvoltării pădurilor formate din fâgete și pădurilor de stejar. Păgunile acoperă suprafețe restrînse.

Zona piemontană cu altitudinea între 250-400 m se extinde mai ales pe dreapta Crișului Alb și cuprinde depresiuni și coline piemontane, formate din roci sedimentare.

Piemonturile sînt ferestruite de văile afluenților Crișului Alb într-o serie de culmi prelungite care scad lin în altitudine dinspre rama montană spre ana depresiunii. În zona dealurilor așezate în partea de sud Văile Mustești și Montăgor contribuie la dezvoltarea unor creste în roci vulcanice pe frontul cărora eroziunea torențială și deplasările de teren sînt destul de frecvente.

Zona de câmpie, dezvoltată pe stînga Crișului Alb, are o altitudine între 100-120 m și este o câmpie de terasă îngropate, tăietă de văi sălci. Această câmpie este alcătuită pe luturi și argile, care prilejuiesc frecvente înălăștiniri, podsoluri și pseudogleizări.

Zona de luncă, o unitate mai joasă sub 100 m, cu exces de umiditate și supus inundațiilor. Înălțimea luncii variază între 700 m în zona Baltele și 3 km în vestul luncii Crișului.

În relieful comunei Gurahonț trebuie amintite terasele Crișului Alb care sînt individualizate pe ambele părți ale Crișului cuprinse între limite inferioară între 2-3 m și limita superioară ajungînd la 90-110 m.

După Petru Tudoran (de la Universitatea Cluj-Mepoca) care a cercetat mai amănunțit această zonă se apreciază prezența unui număr de șapte terase.

În funcție de relief se găsesc răspândite și așezările omenești.

Astfel localitățile Gurahonț, Pescari, Bonțești și Montșor sînt amplasate în zona de luncă (la altitudini de 170 m, 160m, 165 m, 180m), localitățile Iosag, Feniș, Mustești și Valea Mare în zona de piemont (la altitudinea de 190m, 260m, 290m) și localitatea Dulcele în zona de munte la 450 m altitudine.

CLIMA

Așezarea comunei în depresiunea Gurahonț-Almaș, adăpostul oferit de Munții Apuseni în partea estică și deschiderea spre vest dă posibilitatea pătrunderii maselor de aer de tip oceanic dinspre vest și nord-vest, în timp ce masele de aer estice ajung foarte slab. - Relieful prin configurația de ansamblu, prin altitudine, prin gradul de înclinare și expoziția versanților influențează elementele climatice. Altitudinea mai mare a dealurilor piemontane (300-400) față de câmpia aluvială (120-150m) determină unele diferențieri în distribuția temperaturilor și precipitațiilor.

Astfel media multianuală a temperaturii aerului este 9,4°C la Gurahonț, între culoarul Crișului și suprafața dealurilor piemontane se înregistrează o diferență de 1-2°C.

Diferența de altitudine între treptele de relief se reflectă și în cantitatea de precipitații care crește dinspre culoarul Crișului - astfel media multianuală a precipitațiilor este de 732 mm la Gurahonț la 300 mm la contactul cu muntele la 1000 mm în zona montană.

TEMPERATURA AERULUI

Temperatura medie anuală este cuprinsă între 8-10°C. Temperaturile medii lunare au un mers nor, al, cu un minim în luna ianuarie - 2,5°C și un maxim în iulie 20,1°. Amplitudinea termică anuală fiind de 22,6°C. Se poate trage concluzia că iernile sînt blînde și verile moderate.

PRECIPITAȚIILE

Circulația maselor de aer mare din vest, explică cantitățile anuale de precipitații cuprinse între 700-800 mm și în zona montană de 1000 mm.

Repartiția și valoarea precipitațiilor lor nu este uniformă în timpul anului. Se constată că se realizează un maxim anual de precipitații în perioade lunilor mai, iunie și iulie ce reprezintă 38% din cantitatea de precipitații.

Precipitațiile anuale înregistrează o creștere progresivă din aprilie pînă în iunie, iar în continuare o descreștere pînă în

septembrie-octombrie. Toamna târziu și la începutul iernii (noiembrie-decembrie) se remarcă un al doilea maxim pluviometric dar mai atenuat. Grosimea stratului de zăpadă variază între 10 cm în zona de luncă și 70 cm în zona montană. Durata medie a stratului de zăpadă fiind de 30-40 zile.

Cantitatea de apă rezultată din precipitații și repartiția ei în timp, alături de alți factori climatici oferă condiții favorabile dezvoltării economiei agrare, practicarea unor culturi agricole, pomilor fructiferi și calitatea pășunilor pentru creșterea animalelor.

HIDRIGRAFIA

Teritoriul comunei Gurahonț este străbătut pe direcția est-vest de râul Crișul Alb. Pe acest sector panta râului scade sub 1 m/km producând aluvionări și o meandrare accentuată. Debitul mediu înregistrat la Gurahonț este de 13,9 m³/s. Pentru Crișul Alb, la Gurahonț, valoarea cea mai ridicată a scurgerii este caracteristică pentru lunile februarie (16,4%) și martie (16,5%), iar cea mai scăzută în luna august (1,40%) și septembrie (1,85%).

Scurgerea solidă prezintă și ea valori diferențiate. Debitul de aluviuni în suspensie este de 9,9 kg/s ceea ce arată o eroziune accentuată.

Afluenții mai viguroși pe care îi colectează Crișul Alb sînt pe dreapta Valea Iosășelului (Zimbrului) cu lungimea de 19 km și suprafața bazinului hidrigrafic de 72 km², iar pe stînga Valea Honțului (Zeldișul) cu lungimea de 16 km și suprafața bazinului hidrigrafic 156 km². Alți afluenți Penișul, Mustești, Valea Teș. Aceste cursuri de apă prezintă caracteristicile pîrîurilor de munte. Apele freatice se găsesc la altitudinea de 2-10 m în funcție de altitudinea reliefului, înmagazinîndu-se în agile nisipoase pe terenuri înalte și în petrișuri în lunca Crișului.

Pentru alimentarea cu apă a localității Gurahonț s-au efectuat foraje de mare adîncime de peste 80 m în partea de sud.

VEGETAȚIA

Pe teritoriul comunei Gurahonț se găsește o vegetație diferită variînd de la cea de păduri de foioase și uneori conifere la cea de luncă.

Vegetația de luncă grupează asociațiile hidrofite și mezo-hidrofite pe soluri cu umiditate ridicată din cîmpia aluvială, luncile văilor din zona piemontană și terasele superioare. Vegetația lemnoasă este reprezentată prin arbori de esență moale: salcie, plop și arbuști: arin negru, maceș și porumbar și bine dezvoltat stratul ierbos. Pe dealurile piemontane și versanții munților pînă la 1000 m întîlnim o vegetație de păduri de foioase care cuprind cer, gorun, carpen, fag.

Vegetația ierboasă se instalează în urma defrișării pădurilor de foioase de pe podurile teraselor, dar mai ales pe versanții din dealurile piemontane, în a cărei compoziție floristică intră păiușul (*Festuca rubra*), pepură (*Taraxacum officinalis*) și spânzul (*Hellebanus purpureus*) în alternanță cu culturi agricole.

Demn de reținut este faptul că în pădurea de fag (*Fagus sylvatica*) de la Zimbru se află singurul loc din țară unde vegetează în condiții optime laurul (*Ilex aquifolium*) cu înălțimea de 2,5 m, de asemenea se găsește castanul comestibil ca urmare a influențelor climatului mediteranean.

Cea mai mare parte a teritoriului comunei este acoperit de păduri de foioase, pășuni și fânețe care favorizează creșterea animalelor și exploatările forestiere.

În unele zone unde s-au tăiat pădurile de foioase s-au intercalat păduri de conifere cu esențe de calitate superioară.

În comuna Gurahonț se găsește rezervația de la Zimbru de *Ilex aquifolium* și parcul dendrologic de la Gurahonț Arboretumul "Silva" care cuprinde în prezent 3.465 exemplare, o importantă colecție de specii arboricole originare de pe toate meridianele lumii.

FAUNA În zona pădurilor de foioase fauna este destul de bogată. Dintre animalele sălbatice mai frecvent întâlnite, amintim iepurele, mistrețul, căprioara și un număr redus de cerbi. Dintre carnivore amintim lupul, vulpea și mai rar râsul. În frunzișul arborilor trăiesc păsări și răpitoare ca: uliul, eretele și corbul de pădure, privighetoarea, pițigoiul, dumbrăveanca, fasanul, etc. În zona de luncă și fac apariția câștole și rațele sălbatice.

Afluenții Crișului Alb de pe teritoriul comunei Gurahonț cu ape de munte curgând limpede și având o mare cantitate de oxigen asigură condițiile necesare pentru creșterea păstrăvului și loștriței. În apele Crișului Alb se găsesc pești ca: somn, ureană, scoabar, crap, etc. Prezența acestor viețuitoare permite activități ca vânătoarea și pescuitul.

SOLURILE

Invelișul de soluri se caracterizează prin marea varietate în funcție de condițiile pedogenetice.

În zona de luncă cu altitudine medie se găsesc soluri aluviale moderat humifere gleice și semigleice, moderat drenate și adâncimea apei freatice de la 0,7 m - 1,20 m.

În zona de luncă înaltă (luncile afluenților Crișului Alb) se găsesc soluri aluviale-coluviiale, moderat și intens humifere local gleizate, slab drenate și cu adâncimea apei freatice de 1-2,50 m. În zona dealurilor piemontane sunt prezente solurile brune de pădure

podsolite și soluri de pădure bruno-gălbui slab podsolite. De asemenea se dezvoltă soluri podsolice argiloase-iluviale, soluri podsolice pseudogleice întrucât cantitatea de precipitații este mai mare. Apa freatică se găsește la adâncimea de 10 m.

Înălțarea fertilității acestor soluri necesită un ansamblu de măsuri ameliorative între care esențiale sînt aplicarea îngrășămintelor minerale cu azot și efectuarea unor lucrări de drenare.

DIN TRECUTUL LOCALITĂȚII

Cercetările istorice arată că pe raza comunei Gurahonț, a existat viață omenească încă din cele mai vechi timpuri. Astfel săpăturile arheologice efectuate la Iosăgel ne-au dezvăluit unele vieți omenești încă din perioada paleoliticului timpuriu. Unelele găsite aici provin încă de la începutul paleoliticului superior, având o vîrstă de circa 20.000 ani.

Alte date arheologice confirmă existența așezărilor încă de pe vremea dacilor, tezaure monetare găsite la Fenis și alte obiecte de argint găsite la Gurahonț.

Zona Gurahonțului însă n-a ajuns sub stăpînire romană astfel că prezența dacilor liberi poate fi confirmată pînă în secolul al V-lea. În urma conviețuirii triburilor dacice și a populației romanizate de pe teritoriul Daciei romane s-a cristalizat și aici o populație românească, care în secolul al X-lea s-a încadrat în cnezate și voievodate ce se formaseră în vestul țării, respectiv pe teritoriul Țării Zarandului. Se poate presupune că stăpînirea lui Menumorut s-a extins și în aceste părți, ca apoi la începutul secolului al XI-lea, Ahtum, urmașul lui Glad să-și extindă puterea și asupra acestor părți.

Infrîngerea lui Ahtum de către oștile regelui maghiar Stefan I a dus la extinderea treptată a stăpînirii ungare și asupra acestui teritoriu.

Ungurii la venirea lor pe aceste meleaguri au găsit deja o organizație feudală românească destul de evoluată. Datorită împotrivirii populației românești, statul feudal ungar se vede nevoit să accepte organizațiile românești de cnezate și voievodate, existente în Țara Zarandului în continuare pînă în secolul al XVIII-lea.

În jurul vechilor cetăți existente statul feudal ungar creează comitate, astfel în Valca Crișului Alb va lua ființă comitatul Zarand, menționat în documente începînd din secolul al XIV-lea.

În cursul secolului al XIV-lea feudalismul ungar se întărește formîndu-se aici mari domenii feudale. Astfel Gurahonțul și

satele din împrejur vor face parte din marele domeniu al Siriei. Acest domeniu într-un timp a fost domeniu regal, apoi aparținând Huniazilor. Pe acest domeniu este menționat un voievod român cu numele Moza, iar mai târziu sînt menționați și alți voievozi, ca cel din Ciuci (Vîrfurile) care avea rol de organizare a țărănilor și în cursul răscoalei țărănilor condusă de Doja. De altfel în apropierea Gurahonțului, la Dezna sînt menționate și așa numitele Villae Olachales cu drepturi specifice, care afirmă încă o dată continuitatea strămoșească a populației românești pe aceste meleaguri.

Dacă urmărim prezența Gurahonțului în documente scrise primul sat îl vom găsi în 1441, cînd Honțul este amintit ca sat aparținător domeniului Siria. În 1464 el apare în posesia familiei Bathory.

În conscripția domeniului Siriei din 1525 Doja figurează mai multe sate din zona Gurahonțului, ca Honțisor cu 13 familii, Mustești cu 19 familii, Bonțești cu 10 familii și o casă părăsită. Conscripția amintită confirmă încă o dată existența instituției de cneji și structura feudală a societății țărănești, fiind supuși unor dări în natură și în bani.

După căderea Ungariei medievale în 1541 se înființează principatul Transilvaniei, căruia îi aparține și Gurahonțul. În 1552 după căderea Timișoarei, turcii înaintează și în direcția Crișului Alb punînd stăpînire asupra cetăților din Ineu și Dezna. Drept urmare, Gurahonțul temporar, intră sub dominația otomană. Satele sînt dăruite unor spahii. Datele contemporane confirmă acest lucru. Astfel Gurahonțul în 1574 este menționat în proprietatea spahiului Balazid, Feniș în proprietatea spahiului Bali, Iosaș în proprietatea spahiului Gesfar, iar Zimbru în proprietatea pașei Osman.

Această parte era o zonă de graniță cu Ardealul și deseori s-a întîmplat că nobilii din Ardeal stăteau și jefuiau aceste părți, percepînd și el biruri de la țărani.

Victoria strălucită a lui Mihai Viteazul de la Cîlugăreni a influențat și situația de aici, astfel că trupele ardălene pornesc ofensivă și în această direcție. La 24 octombrie întregul teritoriu din zona Gurahonțului este eliberat și va fi trecut din nou sub stăpînirea principelui Transilvaniei.

După asasinarea lui Mihai la Cîmpia Turzii aceste teritorii sînt prădate de mercenarii lui Basta, pînă ce stăpînirea principilor ardăleni nu va fi restabilită. De acum înainte satele amintite vor figura din nou în posesia unor nobili maghiari, ca Bonțești în 1602 în posesia familiei Teleky, în 1597 în posesia familiei Korniss, iar în 1613 în posesia familiei Keresztessy, Valea Mare în proprietatea familiei Korniss, Fenișul la fel, pînă la 1613 cînd va trece în

proprietatea principelui Gabriel Bethlen, care apoi în 1623 îl dăruiește din nou familiei Korniss. Iosagul care mai înainte era proprietatea spahiului ereditat Gecfar între 1597-1633 va aparține tot familiei Korniss, iar Pecari alternativ familiei Korniss și Keresztosy. În 1633 mulți țărani din Pescari sînt înobilizați cu obligația să facă miliție pentru apărarea Deznei. Gurahonțul este pomenit în documente doar în 1661, făcînd parte din domeniul familiei Tolcșy.

Perioada din secolul al XVII-lea, pînă la 1652 se caracterizează printr-o dezvoltare relativ pasnică. Prezența garnizoanelor transilvănene în cetățile Ineului și Deznei au însemnat poveri destul de însemnate pe spina țăranilor, dar în schimb ei sînt feriți de jaful turcilor și gospodăriile lor se dezvoltă în mod liber.

În urma căderii lui George Rakoczy al II-lea în fața turcii cuceresc cetatea Ineului, continuînd încercarea lor în Valea Crișului Alb, astfel încît în 1662 Gurahonțul este din nou ocupat de turci.

Noua stăpînire înseamnă poveri grele pentru țărani, pe de o parte din cauza aprovizionării cetăților apropiate, pe de altă parte din cauza jafului întreprins de spahii turci, pentru care însuși pașa din Timișoara intervine, interzicînd jaful.

În timpul celei de a doua ocupație otomană satele sînt date unor feudații musulmane, denumite "vacuf" despre care de altfel vorbește vestitul călător turc Elvia Celebi. A doua dominație otomană însă nu va dura mult, deoarece după ofensiva turcească împotriva Vienei, trupele austriece vor începe lupta pentru recuperarea și a acestor părți.

DEZVOLTAREA COMUNEI GURAHONT SUB STĂPÎNIREA
 =====
 AUSTRIACA
 =====

După asediul nereușit al Vienei se va forma Liga Sfîntă sub conducerea Austriei și se începe ofensiva austriacă împotriva turcilor, ce se termină cu o serie de victorii ale austriecilor. Paralel cu aceste victorii încep tratative și cu conducătorii Principatului Transilvaniei, drept urmare pe baza Diplomei Leopoldine Transilvania va trece sub dominație habsburgică.

În cursul acestor lupte și Valea Crișului Alb, inclusiv Gurahonțul va ajunge sub stăpînirea habsburgilor. Astfel în luna mai 1693 generalul Meissler sosi sub zidurile Ineului cu 18 tunuri, 4 regimente germane și cîteva companii maghiare, începînd asediul cetății, care în curînd își deschide porțile în fața ostilor austriece. Căderea Ineului va fi urmată de cucerirea imediată a zonci din Valea Crișului Alb pînă la Hălmagiu. În consecință Gurahonțul cu comunele mici vecine ajunge

sub stăpânire habsburgică. La început în Valea Crișului Alb și în Valea Mureșului se înființează regimentele grănicerești drept urmare la Ineu se instalează o garnizoană compusă din 50 de pedestrași și 7 ofițeri, iar la Hălmeagiu alți 25 de pedestrași și 4 ofițeri. Această garnizoană avea sub controlul său și Gurahonțul. Sistemul grăniceresc se păstrează până la domnia lui doamna Maria Tereza, care în urma insistențelor pornite din partea nobilimii maghiare ordonă desființarea grănicerimii de pe Mureș și din Valea Crișului Alb. Drept urmare împărăteasa la 28 octombrie 1744 ordonă alăturarea localităților din plășile Ineu și Zarand comitatului Arad. La 6 noiembrie 1745 se începe evacuarea grănicerilor din Ineu și Hălmeagiu. În urma plecării garnizoanelor amintite Valea Crișului Alb inclusiv Gurahonțul trece sub administrația directă a comitatului.

Aceste schimbări, formal, au însemnat introducerea autorităților nobilare asupra Gurahonțului, respectiv a comunelor mai mici înconjurătoare. Astfel în 1697 vor face ^{parte} din domeniul Hălmeagiului. În curând însă acest teritoriu în întregime va aparține domeniului secesis "Mutina", în fond fiscului. Donația imperială cu privire la urmasii din comitatul Arad datează din 1726, în care sînt înscrise localitățile Gurahonț, Monșitor, Bonțogăti, Hold, Mezeș, Iosăș, Iosășel, Feniș, Dulcele, Măstegăti, Valea Mare, Zimbru, șete astăzi aparținătoare Gurahonțului.

Intrucît însă ducele de la Modena (Mutina) în timpul războiului de succesiune austriacă a trecut de partea puterilor, a fost disgrațiat, pierzînd domeniile sale din Arad. Drept urmare aceste domenii trec sub dominația directă a fiscului pînă la războiele lui Napoleon, cînd vor fi vîndute. Stăpînirea fiscului asupra Gurahonțului a însemnat o oarecare liniște și siguranță pentru țărani, și se poate observa dezvoltarea succesivă a agriculturii și a creșterii vitelor respectiv a gospodăriilor țărănești.

Dezvoltarea treptată a societății iobăgești din reza Gurahonțului poate fi urmărită și din diferitele conscripții din secolul al XVIII-lea. Acestea conscripții ni s-au păstrat din 1746, respectiv din 1765. Compararea celor două conscripții ne îngăduie să ne creăm un tablou despre evoluția gospodăriilor iobăgești și în general al agriculturii din acea perioadă.

Datele ne arată o consolidare oarecare a gospodăriilor iobăgești și dezvoltarea agriculturii în condițiile grele iobăgești. Comparatiile nu sînt întotdeauna punctuale deoarece unitățile de măsură folosite cu ocazia celor două conscripții nu sînt identice. Astfel în 1746 și în 1765 semănturile de grâu sînt exprimate în cîble, iar la porumb în 1746 în cîble și în 1765 în mierțe "Villa" totuși chiar și printr-o comparație calculată la unitățile de

măsură din zilele de astăzi observăm că țărâna avea în primul rând o gospodărie arhaică, în care producția de cereale asigură doar consumul local. Într-o sarcină măsură se dezvoltă însă creșterea animalelor. În acest sens este grăitoare răspândirea pe scară largă a culturii porumbului. De fel existența caznelor de țuică ne arată o producție intensivă de pruni, ramură gospodărească cu tradiție în această zonă.

Caracteristic este și faptul că gospodăriile iobăgești în general sînt mici, nu există diferențiere de avere doar într-o limită foarte mică. Lipsesc cu desăvîrșire jelerii, este ogoie de țărani, lipsită de loturi, care în alte comune din Comitatul Arad deși reprezintă o pătură destul de însemnată.

La începutul secolului al XIX-lea însă situația țărânilor din Gurahonț și cătunule din împrejur vor ajunge într-o situație mult mai grea. Fiscul, din cauza războaielor îndelungate purtate cu Franța, hotărăște vânzarea domeniilor sale din Arad. Astfel în jurul anului 1820 Gurahonțul și satele înconjurătoare vor fi evaluate și vîndute unor particulari. Problema vânzării domeniilor din Valea Crișului Alb și formarea noilor domenii particulare în această parte a județului este în curs de cercetare.

Noii stăpîni au trecut imediat după cumpărarea domeniilor amintite la organizarea gospodăriilor proprii, bazîndu-se în primul rînd pe creșterea porcilor și oilor. Drept urmare țărâni cînt porci în continuare să defrișeze terenurile.

Drept urmare după 1820 suprafețele aflate în posesia iobăgilor nu mai cresc, dimpotrivă prin reglementarea hotarilor, pășunile, pădurile comunale peste tot sînt ciuntite. Înrîutîțirea situației iobăgilor înainte de 1848 poate fi observată și dintr-o conscripție din 1835/1836 potrivit căreia numărul familiilor de țărani se prezintă astfel:

Satul	Iobagi	Jelari
Gurahonț	22	15
Honțigor	25	25
Mustești	27	2
Bonțoști	91	2
Baltele	7	4
Feniș	52	9
Iosag	52	9
Iosăgel	43	10
Dulcele	23	-
Pescari	52	2
Valea Mare	36	4
Zimbru	38	12

Este deci evident ca în urma stabilirii noilor nobilimi în aceste părți, țărăniimea a avut mult de suferit, ceea ce a contribuit la înțelegerea luptei de clasă pentru eliberarea socială și națională.

Ne mulțumirea țăranilor a fost provocată în primul rând din cauza scăderii extinderii gospodăriei domnești, care în perioada stăpînirii fîscului a fost abandonată. Noul proprietari care își cumpără moșiile din banii câștigați în urma comerțului cu lînă, porci, vin sau alte produse în timpul războaielor napoleoniene, au căutat să-și formeze alodiile din pămînturile luate de la comunitățile iobăgești. Mari suprafețe de pășuni, păduri și arături au fost luate de la țărani, care deși cu ocazia reglementării urbariale din 1771 nu erau trecute în inventarul seșiilor iobăgești, dar stăteau nestingherit la liberă folosire a țăranilor: defrișări, ghindărit, folosirea lemnului. Pentru toate acestea de acum înainte ori percepe taxe, ori iobagii sînt excluși de la folosirea lor.

Astele vremii ne arată și tendințele nobililor să desființeze autonomia internă a satelor. La Gurahonț, precum și în satele înconjurătoare mai era obicei, ca mai multe comune să aibă un cneaz sau un chenez, care să reprezinte interesele țăranilor față de autoritățile oficiale sau domnești.

Fără discuție această instituție este o rămășiță a cnezatelor și voivodatelor locale, formate în Tara Zarandului încă la începutul evului mediu. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea domniile de pămînt căutau ca la aceste funcții să pună oameni ai lor, care deja sînt priviți cu dușmănie de către popor. Într-o jalbă întocmită la 13 martie 1782 din 20 de sate ale cnezatului Crocnei (Brusturescu, Baltele, Dulcele, Zimbru, Iosășel, Mezeș) 70 de țărani povestesc că județe de ținut cneazul Iovan Gale în înțelegere cu oficialii domestici și cu jussii cîtești îi stearce în toate felurile de dijme și servicii, întrucît nu mai sînt în stare să plătească nici carea către stat. Drept consecință ei pretind ca să fie numit în funcția de cneaz omul de încredere al țăranilor. Anghel Serb din Mezeș, sau să fie desființată această funcție ca și în satele din cîmpie. Oficialitățile profită de această cerere și desființază cnezatele și funcțiile de cneji.

Ca urmare a acestor stări de lucruri, începînd de la a doua jumătate a secolului al XVIII-lea izbucnesc diferite mișcări țărănești. În acest sens trebuie să vorbim de pătrunderea cetelor de țărani ai lui Horea, Cloșca și Crișan pe Valca Crișului Alb. În zilele de 7-8 noiembrie ținuturile din jurul Gurahonțului au fost ocupate de țărani rîsculeși. Țăranii din jurul Gurahonțului s-au

ridicat și ei alăturându-se ostilor venite din ținutul malmagiului, înaintînd pînă la Pincota, Siria. De grabă sînt mobilizate forțele militare din Arad și sub comandamentul colonelului Petraq se începe ofensiva împotriva țărănilor, reușind pînă la urmă să înfrîngă pe țărani, recurgînd peste tot la represalii brutale.

Mulți țărani s-au refugiat în codrii și au organizat cete de haiduci, împotriva cărora sînt trimise forțe jandarmerești. Fădurile între Ineu și Gurahonț sînt pline de haiduci înarmați, care atacau oamenii înconjurătoare.

DEZVOLTAAREA GURAHONȚULUI DE LA REVOLUȚIA

BURGEZO-DEMOCRATICĂ DIN 1848-1849 PÎNĂ

LA UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMANIA

În preajma anului revoluționar din 1848 se observă creșterea luptei pentru eliberarea națională. În acest sens se remarcă munca susținută a preoților și învățătorilor români cunoscuți la Preperandia din Arad. Se dă o luptă susținută împotriva tendințelor de maghiarizare și împotriva administrației maghiare. Poporul dorea ca în administrația locală să fie introdusă limba română.

Administrația era exclusiv doar în mîne elementelor maghiare.

Luînd în considerare însă, că forțele conducătoare locale ale revoluției maghiare din 1848 proveneau din rîndurile funcționarilor și a noii nobilimi maghiare liberale, care se stabilesc aici tocmai după vînzarea domeniilor fiscului, vom înțelege înăsată de ce populația țărănească română de la bun început n-a avut încredere în ei, de la care suferise din cauza asupririi naționale, țărani români priveau cu speranță către frații lor români din Transilvania.

Veștile evenimentelor din Ungaria au pătruns și în zona Gurahonțului, în special știrile cu privire la desființarea iobăgiei. Legile maghiare însă erau limitate și priveau doar pe iobagii cu șesie. Am văzut însă că tocmai în anii precedenți noii stăpîni au recurs la exproprierea pădurilor, pășunilor, ducînd la creșterea numărului jelerilor, pătură pentru care legile maghiare referitoare la desființarea iobăgiei, n-au acordat aproape nimic.

Deși în luna mai la sediul comitatului din Arad în mod oficial se proclamă desființarea iobăgiei, țărani din Gurahonț și din satele apropiate nu sînt satisfăcuți din cauza limitelor acestor legi. Intelectualitatea română revendică folosirea literară a limbii române,

atît în școală cît și în administrație și în justiție. Autoritățile maghiare din comitat încă cu excepția unor mici concesiuni pe linie bisericească și școlară mai ales în defavoarea eparhiei sîrbești, nu se gîndeau nici decum la cedarea pozițiilor lor de conducere în întreaga viață administrativă. În asemenea împrejurări, în curînd izbucnesc contradicții și lupte serioase în valea Crișului Alb. Tăranii, peste tot, și la Gurahonț refuză să se înroleze în gărzile naționale comandate de ofițerii maghiari. Se observă o ostilitate clară față de forțarea înrolărilor. În primăvara și vara anului 1848 aceste stări de lucru au dus la ciocniri armate pînă în toamna anului 1848 cînd se ridică întreaga zonă din valea Crișului Alb, inclusiv zona Hălmagiului și a Gurahonțului. Se caută legături concrete cu conducătorii români din Munții Apuseni, în primul rînd cu Ioan Buteabu - prefectul Zarandului. Evenimentele de la Blaj au avut o influență puternică asupra țărănimii din Gurahonț. În octombrie se ridică toată țărănimea din această zonă. Primarii comunelor apropiate trimit delegații în Munții Apuseni de a lua legătură cu frații lor de aici. La Mustești, Feniș, Iosaș, Iosășel, Pescari primarii se ridică în fruntea țăranilor. Domeniile sînt ocupate, notarul este dezarmat, autoritățile maghiare pierd orice control asupra acestor sate.

Față de mișcările țărănești, autoritățile maghiare hotărăsc intervenția armată. Astfel, generalul Geal Laszlo în fruntea forțelor sale superioare, întărită și de o companie de husari după ocuparea Siriei și Covășințului, unde la fel au fost răscoale, pătrunde și în Valea Crișului Alb. În ultimele zile ale lunii octombrie deja ajunge la Gurahonț, ocupînd și Iosășelul unde înființează un tribunal statarial și sub învinuirea că posedă scrisori de la Ayram Iancu, la 2 noiembrie sînt executați primarii din Iosășel, Mădrigești, Saturău și Dulcele. Se pare că centrul răscoalei din această zonă era tocmai Iosășel. Zeci de țărani sînt arestați și duși în temnița Aradului unde vor zace luni întregi în condiții inumane. Rana provocată de acțiunile sîngeroase ale forțelor conduse de Geal a rămas adînc în inimile românilor de aici. În special evocatoare sînt evenimente legate de uciderea preotului Simion Grozav din Gurahonț. Iată ce raportează Episcopiei din Arad, Constantin Serban din Almaș despre acest eveniment.

"În anul 1848 luna octombrie ziua 12 tabăra maghiară a cărei cîrmuitpri erau Batco și maiorul Geal așezîndu-se la jodă la ^{Iosaș} și fiind și venit spre răspundere, chemat în 19 zile adică marți, am și mers unde cele mai triste întîmplări am văzut căci ale enumera nu-i timp. Fără la cinci ceasuri după amiază, sentința de pierzare grăită preotului din Gurahonț Simion Grozav pentru că a primit niște scrisori de la ardeleni și pe poporenii săi i-ar fi provocat la sfînta biserică ca să se înarmeze împotriva maghiarilor, la care provocare și jurară Haiduc Ioan Chișbirău de la Honț și alții, precum că adevărat i-au îndemnat spre înarma-

15

re și slvare împotriva maghiarilor. La șase ceasuri a doua zi dimineața îmi dateră poruncă ca pe maisusnumitului preot Simion Grozav să-l gătesc de moarte și așa l-am spovedit și cuminecat cu sfintele taine și l-am petrecut pînă la locul pierzării, cetindu-i îngropăciunea preoților. După cum am spus, la locul horărît, prin ștreang în spînzurătoare i-au scos viața. În condiții similare au proceda ocupații la Zimbru unde fu spînzurat primarul Vrenț din Dulcele.

Deși autoritatea maghiară a fost temporar restabilită, la începutul anului 1849 situația devine iarăși critică.

Succesele armatei lui Avram Iancu în Munții Apuseni au avut o influență hotărîtoare asupra populației de aici. Mulți tineri au fugit în Ardeal și s-au înrolat în legiunile lui Iancu. C

Cînd din încredințarea lui Kosuth deputatul Ioan Dragăș începe tratative cu Avram Iancu, maiorul Hatvani cu trupele sale voluntare intră mișelește la Abrud reușind să-i captureze pe tribunii Ioan Buteanu și cu rămășițele trupelor sale se retrage prin Hălmagiu către Zimbru aducînd cu el pe Buteanu. Ajungînd la Iosășel maiorul Hatvani refuză să dea ascultare cererii lui Buteanu, prefectul Zarandului, care cerea să se întîlnească și să discute cu Kosuth. Hatvani cuprins de o ură și sete de răzbunare a ordonat spînzurarea lui Buteanu. Conducînd la locul de pierzanie Buteanu protestă din nou că are salvus conductus de la Kosuth, dar văzînd că totu e-n zadar a spus "eu mor dar nu mă tem de moarte, căvi am stat zi de zi în fața ei. De altfel frații mă vor răzbuna ^{de ură} mea violentă. Singur și-a pus ștreangul ca să nu-l atingă mîna dușmanului.-

Împreună cu Buteanu au mai fost spînzurați trei români de aici preotul din Iosaș și primarii din Iosaș și Iosășel. După execuție un țăran român Ioan Costa din Iosaș a fost autorizat să înmormînteze la marginea șoselei pe Buteanu nu departe de Criș. La cîțiva pași de groapa lui Buteanu au fost înmormîntate și ceilalți trei eroi români.

Ulterior în 1869 din inițiativa lui Dionisiu Păscuțiu din Arad, fost profesor, protopop și avocat pe baza donațiilor personale ale oamenilor simpli s-a ridicat aici o trîbiță, pe care sînt gravate următoarele cuvinte: Aici a fost spînzurat de unguri Ioan Buteanu tînărul prefect al Legiunii Zarandului de la 1848, în dimineața zilei de 23 mai 1849. Prins mișelește la Abrud de maiorul Hatvani el a fost lega de tun și a fost dus de-a lungul Văii Crișului Abp pînă aici. ~~Martirul~~ idealului românesc s-a stîns liniștit răzbunat de învingerile strălucite ale lui Iancu la Abrud. Ulterior la 1 noiembrie 1934 la serbările de la 150 de ani de la revoluția lui Horia troița a fost schimbată cu una nouă.

Osemintele lui au fost duse și așezate în cimitirul din Gurak honț în anul 1869 iar în 1924 cu ocazia centenarului nașterii lui Avram Iancu au fost duse la cimitirul eroilor din Tebea.

Osemintele celorlalti eroi uciși în timpul evenimentelor din

1848/1849 se află și în prezent la cimitirul din Gurahonț, respectiv Iosășel; Groza Simion preot din Gurahonț, Pavel Fracas preot din Pleșcuța, Dionisie Grozav preot din Aciuța, apoi primarii Guba Ioan din Iosășel, Iancu din Feniș, Vrenti din Dulcele și primarul din Zeldiș. (Jacobini)

După înfrîngerea lui Hatvani oștirile lui Iancu din nou își extind controlul lor asupra acestor ținuturi. Fprțările armatei revoluționare ungare de a pătrunde în Munții Apuseni sînt zadarnice, Doar către vara anului 1849 când la urma intervenției țariste s-a văzut limpede soarta tristă a revoluției, intervine N. Bălcescu căutînd calea împăcării revoluționarilor români și maghiari. În drumul său către Seghedin Nicolae Bălcescu trecu prin Iosășel, Buteni ajungînd pînă la urmă la semnarea vestitului proiect de . . . . . Totul este însă prea tîrziu deoarece în urma concentrării forțelor țariste și imperiale în zona Arad-Timișoara revoluția ungară este înfrîntă. Cînd unitățile generalului Veesey la Ineu depun armele Gurahonțul se afla din nou sub controlul țăranilor care jurau pe tricolorul românesc și pe numele lui Iancu..

După înfrîngerea revoluției, autoritățile imperiale reintroduc vechiul regim absolutist și în această zonă, iar puterea vechilor stăpînă este restabilită. Curtea de la Viena totuși își dă seama că nu se mai poate restabili iobăgia de acee în 1853 printr-o patentă imperială se recunoaște desființarea iobăgiei fapt care în fond în 1848/1849 în zona Gurahonțului a fost împlinit.

Planurile cercurilor guvernamentale de a introduce cît mai rapid administrația contavenționară s-a lovit însă de opoziția țăranimii. Trupele lui Iancu la 10 august pătrund pînă la Honțisor. În cîteva zile li se dădură și populație locală, înaintîndu-se pînă la Ineu. Țăranii ocupă pădurile și pămînturile moșierești. La Iosășel stăpînul Mansdorf decărară mai tîrziu că în urma răscoalelor țărănești din toamna 1849 a suferit o pagubă de 9817 florini iar administratorul său Lazkoczy 864 florini. Acest val de luptă al țăranilor români a surprins pe comandanții armatelor imperiale, care să pregăreau să dizolve tabăra lui Iancu și să smulgă din nou moșilor pămînturile și pădurile ocupate în timpul revoluției. La 2 septembrie 1849 generalul . . . . . ordonă dezarmarea moșilor. Unitățile puternice înarmate austriece pătrund în valea Crișului Alb, ajungînd pînă la Gurahonț, Iosășel unde în noaptea zilei de 23 august sînt atacați prin surprindere de țăranii. În urma dezarmărilor se începe o prigoană puternică împotriva țăranilor răsculați.

În ciuda acestor repleșalii țăranii din Gurahonț și împrejurimi nutresc o simpatie nestinsă față de Avram Iancu. Țăranii disperăți din cauza pierderii pămînturilor și pășunilor mulți țăranii iau drumul către codrii, înrolîndu-se în mișcări haiducești.

După pactul din 1867 situația țăranilor români devine și mai grea. Legea naționalităților din 1868 a însemnat în fond reintroducerea administrației maghiare în administrația locală.

În asemenea condiții se dezvoltă în părțile Gurahonțului un cult deosebit față de eroii români din 1848/1849. Mormântul lui Buteanu este acoperit mare de flori. În 1869 are loc ceremonia reînnoirii a osemintelor lui Ioan Buteanu. Cu această ocazie Avram Iancu veni personal la Gurahonț fiind primit cu mută bucurie și căldură de către popor. Cu această ocazie s-au ținut multe discursuri printre care avocatul Păscuțiu, tribunul Popa Balint, ziaristul Băniță Bădescu.

După semnarea pactului în Transilvania se observă o dezvoltare mai rapidă a capitalismului. Zona Gurahonțului fu atinsă doar tangențial de acest proces. Gospodăriile țărănești rămân în mai departe în condiții arhaice, dar domeniile moșierești trec la dezvoltarea producției de marfă și în special la exploatarea pădurilor. În acest sens la Gurahonț se va dezvolta o oarecare industrie. Astfel la începutul secolului al XX-lea ia ființă fabrica de ciment cu 161 muncitori și un șantier pentru construcția materialului lemnos necesar pentru calea ferată fiind angajați aici 24 muncitori. La Zimbru funcționează un furnal de fier dar cu o producție redusă.

Deși zona Gurahonțului își păstrează caracterul său agrar totuși și în structura populației se observă o oarecare regrupare.

Revoluția demografică a populației în acești ani însă ne arată într-o serie de sate o stagnare a populației ce ne dovedește procesul de emigrare a forței de lucru, mai ales a tineretului către centrele industriale sau zona de câmpie.

Repartizarea populației după ocupație în 1901 s-a prezentat astfel: din cei 866 de locuitori ai Gurahonțului 95 erau agricultori 138 erau muncitori meșteșugari, 60 erau funcționari comerț și 51 servitori.

În urma încetării funcționării furnalului de la Zimbru după 1910 emigrarea surplusului de populație a luat un avânt și mai mare. Iată ce le spun datele statistice din 1910: din cei 997 locuitori ai Gurahonțului, 99 erau agricultori, 256 erau muncitori, 80 erau funcționari comerț și 29 servitori. La Iosășel din 633 locuitori 187 erau agricultori 36 muncitori, 28 funcționari comerț, 49 servitori.

Deși criteriile celor două recensăminte nu erau tocmai aceleași în special în privința categoriei servitorilor, zilierilor, totuși se poate observa pauperizarea căzută a maselor țărănești.

Structura pe naționalități, în ciuda pătrunderii unor elemente neromâne, în special în administrație, căile de comunicații, comerț arată preponderența covârșitoare a elementului românesc. În acest sens situația din 1910 arată astfel: la Gurahonț erau 391 de români, 531 maghiari, 60 germani, 15 de alte naționalități. La Iosășel erau 552 români, 76 maghiari, 5 germani.

Prezența unui număr mare de populație maghiară sau germană la Gurahonț se datorește unor locuitori temporari stabiliți aici pentru

muncile de la căile ferate, exploatări forestiere, funcționari, jandarmarie, militari.

Populația românească a dus o luptă acută împotriva asupririi naționale, fiind aici un bun peler și pentru păstrarea ideilor socialiste, mai ales după 1890. Țăranii, pe de o parte iau parte la diferitele acțiuni greviste, mișcări țărănești, greve de seceriș, pe de altă parte sînt susținători înflăcărați ai partidului național român.

În 1895 în zona Gurahonț-Hălmagiu sînt semnalate mari frămîntări țărănești și muncitorești. Potrivit afirmațiilor județene din Arad "ne putem aștepta la ce e mai rău".

La începutul secolului al XX-lea ideile socialiste pătrund și mai mult, dar totodată și Partidul Național Român se bucura de un larg sprijin din partea populației, în special în campaniile electorale. Zona Gurahonțului era o bază solidă pentru susținerea candidaților Partidului Național Român ca de exemplu Stefan Cicio-Pop sau doctor Ion Suciș.

Primul război mondial a însemnat noi poveri pe spinarea populației. Tinerii sînt încorporați printre care mulți își pierd viața în slujba intereselor imperialiste ale Austro-Ungariei. Totodată începe o prigoană împotriva intelectualilor români. Astfel starea revoluționară a populației cunoaște o permanentă creștere, ceea ce la sfîrșitul războiului a dus la izbucnirea unor mișcări revoluționare îndreptate în primul rînd împotriva moșierilor și a administrațiilor străine.

În cîteva zile se prăbușește administrația ungară. Notarii și jandarmii fug. Astfel la 7 noiembrie se semnalează fuga notarilor din Gurahonț și Iosășel.

Paralel cu transformarea centrului Consiliului Național Român la Arad și la Gurahonț ia ființă Consiliul Național Român Local, iar apoi se organizează garda națională cu centrul la Gurahonț. În această gardă națională au intrat Babuția Teodor, medic și locotenent din Mădrigești, Halic Vasile, sublocotenent din Iosășel, Săracu Octavian, locotenent din Feniș, Săracu Adrian, elev plutonier din Feniș și mulți alți subofițeri, gradați și soldați.

Totodată se începe pregătirea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Pregătirea alegerilor pentru delegați s-a desfășurat într-o atmosferă de solemnitate, iar în campania electorală a venit personal doctor Ioan Suciș. El declara la 28 noiembrie: pot să spun sumar că alegerile fixate pentru delegați pentru Adunarea Națională seau desfășurat cu cea mai mare însuflețire. Români au participat în număr mare la voturi astfel spre exemplu la Ineu aproximativ 1550 de alegători au votat. O mare participare s-a manifestat în cercurile din Siria și Iosășel.

Astfel la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia seau dus

MULȚI ȚĂRANI și din zona Gurahonțului, iar dintre cei 1228 deputați cu drept de vot se afla și Vrenți din Iosaș. Pe lângă el s-au mai dus zeci de țărani din fiecare sat.

Hotărârile de la Alba Iulia au fost primite cu mare însuflețire și la începutul anului 1919 la Gurahonț și satele din împrejur s-a introdus definitiv administrația românească.

POPULATIA COMUNEI CURAHONT

La 31 decembrie 1988 populația comunei Curahont era de 4958 locuitori care se repartizează pe sate astfel: Curahont-2024 locuitori, Bontesti 753 locuitori, Zimbru-470 locuitori, Pescari-326 locuitori, Montisor 358 locuitori, Anis 236 locuitori, Mustesti 139 locuitori, Valea Mare-136 locuitori, Dulcele 129 locuitori și Josoaș 277 locuitori.

Din datele de mai sus reiese că populația este dispersată că 43 % din populație locuiește la sate sub 500 locuitori.

Pe teritoriul comunei densitatea medie a populației se ridică la 30,7 loc/km², densitate sub medie pe județ. Densitatea în vatră în cadrul satelor se prezintă astfel: Curahont-21,5 locuitori la ha, Bontesti-21 locuitori la ha, Zimbru 12 locuitori la ha, Pescari 7 locuitori la ha, Montisor 10 locuitori la ha, Anis 9 locuitori la ha, Josoaș 10 locuitori la ha, Valea Mare 9 locuitori la ha și Dulcele 10 locuitori la ha.

DINAMICA POPULATIEI

Evoluția numerică a populației din cadrul comunei Curahont se poate vedea cu mai multă precizie abia în ultimii 150 ani.

Prin cele documente scrise despre comuna Curahont apare începând din 1441 printr-un act în care satul aparține domeniului lui da Siria. În 1525 Curahontul apare în circumscripțiile Siriei alături de Montisor cu 13 familii, Mustesti cu 19 familii și Bontesti cu 10 familii.

Evoluția numerică a populației în ultimii peste 150 de ani se prezintă astfel: în anul 1834 populația era de 4752 locuitori, în 1850 scade la 4357 locuitori ca în 1870 să crească la 5578 locuitori, în 1930 scade din nou la 4689 locuitori după care urmează o perioadă de ușoară creștere astfel că în anul 1890 ajunge la 5516 locuitori în 1900 la 6556 locuitori iar în 1910 la 6841 locuitori.

Ca urmare a primului război mondial populația scade la 6291 locuitori. Prin construirea fabricii de ciment și a topitoriei din Zimbru, numărul populației crește la 6291.

La recensământul din 1941 pe teritoriul comunei populația se ridică la 5857 locuitori, ceea ce arată o scădere a populației. Urmare a desființării fabricii de ciment din Curahont și a dată cu ea a topitoriei din Zimbru o parte a populației migrează spre alte zone.

Incepînd cu anul 1956 cînd populația se ridică la 5742 locuitori, se observă o ușoară scădere astfel că anul 1970 înregistrează 5584 locuitori o creștere în 1971 la 5610 locuitori după care populația din nou scade: 1980 se înregistrează 5211 locuitori 1985 se înregistrează 5196 locuitori și la sfîrșitul anului 1988 4958 locuitori.

Cauzele care au provocat scăderea numărului locuitorilor de comună sînt multiple. - În primul rînd se explică prin migrarea populației active și tinere spre centrele industriale și un proces intens de îmbătrînire.

DINAMICA POPULAȚIEI ÎNTR-UN ANI 1910-1988

anul -	1910	1930	1956	1966	1977	1988
Localitatea						
Gurașont	1109	1112	960	1418	2039	2094
Iosășel	603	538	472	443	-	-
Bontăști	947	790	802	787	773	753
Dulcele	275	239	325	177	154	129
Feniș	455	410	411	383	350	236
Hontigor	570	519	493	470	370	358
Iosăș	439	415	391	328	339	277
Mustești	404	429	393	273	219	139
Pascari	608	572	567	488	410	366
Valea Mare	412	264	235	215	171	136
Zimbru	944	812	627	651	559	470
TOTAL	6796	6100	5742	5656	5384	4958

STRUCTURA PE SEXE A POPULAȚIEI

Urmărind structura pe sexe a populației între anii 1930-88 se constată o creștere a numărului persoanelor de sex feminin. - În 1930 populația de sex feminin ocupa un procent de 50,6, în 1966 un procent de 50,7, iar în 1977 un procent de 51,2. Analizînd populația din 1988 rezultă o creștere a procentului populației de sex feminin de 54,2%. Fenomenul se explică printr-o migrare mai accentuată a persoanelor de sex masculin spre centrele industriale.

COMPONENTA PE GRUPE DE VÂRSTĂ

Din punct de vedere al structurii populației de grupe de vîrstă structura se prezintă astfel: populația cuprinsă în grupa de vîrstă 0-20 ani ocupă un procent de 23,19 % din totalul

populației grupa de vârstă 20-59 ani reprezintă 52,48 % și grupa de vârstă de peste 60 ani ocupă 24,40 % . - Un procent mai ridicat al populației tinere între 0-20 de ani se observă în localitatea Curahont unde ocupă un procent de 28,0 % . -

Comuna Curahont dispune de o populație adultă în proporție de 52,48 ceea ce reprezintă mai mult de jumătate din populația comunei, apte pentru muncă . - Populația din grupa de vârstă peste 60 ani care ocupă un procent de 24,40 % are un puternic proces de îmbătrânire a populației . -

De menționat că cel mai intens proces de îmbătrânire se înregistrează în localitățile Valea Sze, Mustesti, Pascari unde ponderea populației îmbătrânite este de peste 33 % dublu față de medie pe țară . -

MISCAREA NATURALA A POPULAȚIEI

Analizând evoluția numerică a populației din comuna Curahont am constatat o scădere continuă a acesteia în ultimii perioadă de timp, scăderea cauzată și de sporul natural scăzut mult sub medie pe județ și medie pe țară . -

Natalitatea din studiul datelor privind evoluția natalității se observă un proces continuu de scădere a acesteia . - Privit în general acest indice demografic pe comună se observă că cea mai ridicată natalitate de 20,3 % înregistrată în anul 1968 cea mai scăzută în anul 1982 de 8,8 ca în următorii să crească simțitor în 1988 de 12,5 % . -

Coeeficientul de natalitate mai scăzut se explică în parte continua scădere a numărului de locuitori din comuna Curahont . -

Mortalitatea - În perioada anilor 1947-1973 se constată o scădere a mortalității de la 22% la 9 % ocazie de datorate dezvoltării asistării medicale a măsurilor ce se iau pentru ocrotirea sănătății . - După anul 1973 se înregistrează o creștere a mortalității astfel că în 1988 indivizii de mortalitate se ridică la 14,5 % . Cauzele acestei indici ridicate a determinat de structura pe grupe de vârstă, populația în vârstă înregistrând un procent ridicat . -

Mortalitatea ridicată constituie încă un fenomen care vine să explice în mare măsură scăderea numerică a populației pe comună . -

Sporul natural Din analiza evoluției numerice a populației comunei se constată o continuă scădere numerică . - Cauza principală care generează această scădere este determinată

de sporul natural foarte scăzut, cu mult față de media pe țară. =
Sporul natural înregistrat în anul 1933 este negativ - 2 % astfel că
se înregistrează un minus de 9 locuitori la nivelul populației
comunei Curahont. =

STRUCTURA NAȚIONALĂ

Condițiile istorice au făcut ca pe teritoriul comunei
Curahont existau de români să conviețuiescă și naționalități
conlocuitoare. =

Astfel în 1910 în unele sate populația magheră și germană
era în număr destul de mare. = Astfel în localitatea Curahont erau
391 români, 537 magherari, 60 germani și 15 alte naționalități. =

În localitatea Iosăsel erau 768 români, 76 magherari și
5 germani. = În satele așezate la distanță mai mare de centrul
erau puțini germani și magherari în Dulcele doar 3 magherari, Fenis
3 germani și Mustești 4 germani. = *La Iosăsel există un cimetir emeiesc
La Curahont la fel.*

În prezent numărul populației de alte naționalități
înregistrează un număr mult mai redus astfel pe comună sînt
români de naționalitate germană 5, românii de naționalitate
magheră 30. =

SPECIFICUL ETNOGRAFIC

Costumul la bărbați este format din suman și cioareci
albi din lînă, peptara scurta cu flori de mătase, pe cap poartă
căciuli negre de miel, în picioare opinci gurgureta și cu obdele
teđute din fire colorate de lînă. = Iarna îmbrăcămîntea aceasta
este acoperită de o subă de culoare albă. =

Costumul la femei este alcătuit dintr-o fustă, spătar
și broboadă de mătase cusută și împastritată cu slasăuri de
fire aurite și argintate din mătase care au coloritul curcubeului.

Această îmbrăcămîntă tradițională este purtată astăzi
doar de populația vîrstnică în zilele de sărbătoare. =

I N V A T A M I N T U L

PRIMELE ÎNCERCUURI. EVOLUTIA RETELII SCOLARE

Deși nevoia de luminare și învățtură s-a resimțit din veacuri străvechi și pe aceste meleaguri învățămîntul în comună Gurahont ocea împlinește în anul acesta două veacuri de existență. - Pînă la Iosif al II-lea, populația românească din această parte a țării era coplet lipsită de vreo școală. - Prin aprobarea dată de Iosif al II-lea la 6 mai 1789 la propunerea Căncăleriei s-au înființat în școli naționale românești din comitatul Bihor și 43 din comitatul Arad. Aceste școli au funcționat fără întrerupere, de gîndindu-se cu efectivele de copii și învățători iar în diferite inscripții din anii următori. - Prin 1817, 1819 mai figurează școli în funcționare prin satele Hontisor și Iosăcel iar din 1822, școle din Hontisor ve funcționează la Gurahont unde erau mai mulți copii de vîrstă școlară. - În satul Zimbru deși era post înființat din 1818-1819 școală nu a funcționat pînă mult mai tîrziu din cauză că nu s-a putut construi fondul școlar din care să fie salarizat învățătorul mai tîrziu au apărut școli în toate satele comune.

De menționat că toate aceste școli erau confesionale, întemeiate sub abluirea bisericii ortodoxe, care se preocupau și avea în sarcină strîngerea fondurilor pentru cele trebuincioase școlii de lemn, lemne de încălzit etc precum și a fondului școlar din care era plătit salariul învățătorului.

Strîngerea acestor fonduri se făcea prin procedee diferite: discuții la biserică, jocul miresei la nunți, chete spațiale la hore și nedei, donații iar pentru salariul învățătorului erau așa numitele dări culturale care constau din 15 litri de porumb și o corcană, iar oamenii mai înstăriți dădeau 30 litri. Plata învățătorului era în natură și în bani. - Conferința din 1791 de exemplu prevedea că la școle din Iosăci învățătorul Ilie Căvrilovici primea 100 de florini, f și 6 stînjeni de lemne.

Tot biserica se ocupa și de recrutarea învățătorului care avea obligația între altele de a se afla duminică și în sărbători în strana bisericii.

Invățământul Confesional a durat peste 100 de ani în Gurahont și satele comunei. - În anul 1907 prin legea Appony Gyula, statul maghear crește salariile învățătorilor determinând prin imposibilitatea pentru multe sate de a plăti aceste salarii mărite trecerea copiilor la școlile de stat cu limbă de predare magheară. - În Gurahont au frecventat două astfel de școli unde învățau copii localnicilor dar și cei a căror colonisti de origine magheară și germană pe care-i stabilește în Gurahont în a doua jumătate a secolului trecut. - Paralel cu aceste două școli în limba magheară a funcționat și una confesională cu mai puțini copii. - În satele comunei au funcționat numai școli confesionale.

Marșul Unirii de la 1 decembrie 1918 a dus la realizarea aspirațiilor de veacuri a poporului unitatea națională și multă lumină în mintile oamenilor prin reorganizarea învățământului ca învățământ de stat în cheșr școlii grațiar decembrie 1918. - Începând din 1919 funcționează școlile primare de 6 clase localitatea beneficiind de o astfel de instituție plus o grădiniță până în 1925 când se înființează învățământul primar de 7 clase "obligatoriu". Tot în perioada 1919-1925 în Gurahont mai funcționează o școală serală de ucenici unde învățau ucenicii diferiților meștegugari din Gurahont școlii timpuri și unde predau tot învățătorii.

Revoluția de eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă din secolul victorios 23 august 1944 a deschis și învățământului de pa aceste meleaguri noi orizonturi de lumină. - Din 1945 funcționează la Gurahont Gimnaziul unic ca formă de învățământ secundar. În perioada 1945-1950 gimnaziul Gurahontean a funcționat cu câte o clasă pe serie iar din 1950 cu câte două clase, dorința de învățare devenind tot mai puternică la copii și părinții acestor locuri.

După 1950 Gurahontului ca și locuitorilor comunei învecinate, aspiră deja la idealuri culturale mai înalte. - Se naște ideea înființării unui liceu în Gurahont pentru că Bradul și Ineu erau prea departe iar dorința de a învăța și cheșr de a pătrunde în învățământul superior erau tot mai mari. - La cererea părinților, a locuitorilor cu aprobarea organelor de partid și de stat și cu sprijinul acestora în toamna anului 1963 ia ființă prima clasă de liceu în Gurahont și se pun imediat bazele construcției noii clădiri a liceului.

Incepînd din anul școlar 1964/1965 au fost admise cîte două clase pe serie, liceul avînd profilul de cultură generală socio-reala-umanist pînă în 1978 cînd devine în conformitate cu noua lege a învățămîntului liceu agroindustrial cu meseria în treapta a II-a de horticulter-mecanizator.

Efectivele de elevi cuprinse în învățămîntul gimnazial au fost la nivel de cîte două clase, în unii ani școlari cîte trei clase pe serie. La fel și la învățămîntul liceal. Incepînd din anul 1975-76 în treapta a II-a a rămas o singură clasă.

Paralelele cu învățămîntul pe cursul de zi s-au dezvoltat și învățămîntul seral unde au fost cuprinși în fiecare an școlar în cîte o clasă pe serie 50-40 elevi iar în unii ani școlari chiar două clase.

Prezentăm mai jos situația efectivelor școlare pentru anul școlar 1988-89.

INVATAMINTUL PREȘCOLAR

Gărdinița P.N. Gureahont	53 copii
" P.P. "	25 "
" P.N. Bontestii	27 "
" P.N. Iosășeni	28 "
" P.N. Iosășel	21 "
" P.N. Zîmbreu	20 "
" P.N. Montisor	22 "

Total 196

INVATAMINT PRIMAR

Gureahont cls I-IV	213
Bontestii	27
Pascari	17
Feniș	17
Iosășeni	12
Iosășel	17
Zîmbreu	22
Montisor	18

INVATAMINT GIMNAZIAL

TOTAL.....252 copii

Clasele V...61

" VI...67

" VII...63

" VIII...63

INVATAMINT LIGICAL -Curs de zi

clasa a IX-a	120
" X-a	97
" XI-a	35
" XII-a	35

Total 287

Curs seara

clasa a IX-a	27
" X-a	26
" XI	35
" XII-a	35
" XIII-a	32

Total 155

- Invățământul profesional curs de zi 36 elevi în meșerie Horticultor-mecanizator.-

În instituțiile de învățământ ale comunei se școlarizează în anul școlar 1988-1989 1146 copii, tineri și adulți din care 1847 provenind din localitățile comunei iar 299 din alte localități. Cuvîntul se le scapă sfîrșit de copil să ne oprim și asupra efectelor benefice ale școlii asupra populației din zonă, asupra modului de viață și nivelului de viață.

Sînt foarte mulți acei tineri care datorită înfloririi școlii gurahtonjane, mai ales în "poca Nicolae" eșuează să se realizeze fie prin continuarea studiilor în învățământul superior sau chiar fără acestea ca specialiști de înaltă clasă. Fără liceu în Gurahtonj mulți n-ar fi cunoscut aceste satisfacții. Pe de altă parte întreaga zonă activează oameni cinstiti, harnici iubitori de frumos și adevăr, oameni însușiri pe care școlile gurahtonjane le-a cultivat și le cultivă necontenit. Fără îndoială acești oameni sînt și iubitori de țară și au un profund atașament față de idealurile societății noastre socialiste.

BAZA MATERIALĂ A INVATAMINTULUI GURAHONTAN

La început a fost sala de clasă de 5x5 m cu bănci de lemn pe care copiii în "uniformă" de țărăni erau ținuți cu mâinile la spate spre a nu provoca scîrțitul băncilor din neastîmpărul lor copilăresc. Alături de ea locuința învățătorului o încăpere modestă cu o bucătărie și o cameră. Totul era modest, sărăcăcios dar fertil pentru a încolți și se dezvolta satul de cunoaștere, dorința de mai bine pe toate planurile. Clădirea școlii din Gurahtonj descrișă mai sus a dăinuit de prin 1950-pînă în 1964-1965 cînd a fost luat locul frumos al clădirei a liceului de azi.

La un moment din 1960 învățământul în localitatea Gurahont se desfășoară
seară în cinci corpuri de clădiri din care trei improvizate dar
toate improviu pentru un învățământ modern.-

La ora actuală învățământul Gurahontean dispune de o bază
materială modernă cu săli de clasă suficiente și spațioase cu
laboratoare de chimie, biologie, fizică și licee specialitate cabinete
atelier de țesăturerie, platformă de mașini agricole, fermă didactică
operimentală de producție de la ha cu sector zootehnic.- De asemenea
și școlile primare din toate satele, grădinițele dispun de o bază
materială care permite realizarea unui învățământ modern pe
măsura exigențelor societății noastre în plină dezvoltare.-

SLUITORII ȘCOLII GURAHONTENE

Disponem de puține portrete de dascăli care au slujit învățăm
mântului gurahontean. Bătrânii își amintesc și mai evocă câte un
chip luminos, la fel și colegii pensionari. Oricum învățământul din
Gurahont de azi este clădit pe o temelie culturală la care au
trudit cu pasiune mulți dascăli care s-au perindat prin aceste
școli.- Sînt evocați mai ales dascăli de demult cum ar fi: Lazăr
Igrisan, Savu Dorca, Petru Uglis etc.- Profesorul Papa Augustin
estăzi poiatul Ștefan Augustin Doinea.- Au slujit cu credință
și devotament școlii gurahonteană învățătorii Marincaș Che,
Grozav Dumitru, Crața Pavel, profesorul Martin Gheorghe etc.-

Astăzi școlii gurahonteană este slujită de 9 educatoare,
12 învățători 21 profesori pentru gimnaziu, 2 profesori, patru ingineri
și 2 maștrii instructori pentru liceu.- Toți se află angajați plenei
în înfăptuirea nobilei misiuni de a fiuri omul nou al societății
noastre socialiste așa cum documentele programatice de partid și
însuși secretarul general al partidului, ctitorul învățământului
romănesc de azi o cer.-

28 - 29
MONOGRAFIA GURAHONTULUI

=====
^VII^ASOCIATII^CULTURALE^
=====

După cum afirma Petre Ugliș Belapecica în Monografia comunei Gurahonțu-lui (ce satează din 1970) în jurul anului 1980 ia ființă; ~~„Cazinoul Român”~~ „Cazinoul Român” din localitatea Gurahonț. Inițiativa înființării acestor asociații culturale aprține unor tineri intelectuali români: medicul dr. Constantin Groza cu memorandistul preot Traian Mager din Satu Rău farmacistul Virgil Albescu preotul Gurahonțului Ioan Mera, preotul Gheorghe Costima din Iosaș și alți învățători și preoți din satele din apropierea Gurahonțului.

Statutul funcționării „Cazinoului Român” fusese aprobat de Tribunalul din Arad.

Scopul înființării cazinoului a fost de a întări lupta națională a românilor împotriva deznaționalizării și a ridica cultura poporului român pe o culme tot mai înaltă. Era peripeza când românii dintre Carpați și Tisa (Transilvania) luptau pentru păstrarea entității lor românești. La această luptă a luat parte cu multă însuflețire întreg poporul român din Transilvania lipsit de drepturi politice, sociale și culturale în propria țară.

În „Cazinoul Român” s-au înscris toți intelectualii din cele 30 sate din jurul Gurahonțului. Ei au cotizat lunar pentru ca această asociație să-și îndeplinească misiunea pentru care a fost creată.

Astfel, s-a înființat o bibliotecă cu opere valoroase, mai ales cu acele opere ce oglindeau istoria eroicului popor român din Ardeal. S-au adus opere ale marilor noștri istorici, atât ale celor Ardeleni cât și ai celor de dincolo de Carpați-țară independentă-cu scopul ca oamenii din preajma Gurahonțului să aibă posibilitatea să le cunoască căci nimănui nu i se interzicea să le împrumute, pentru a le studia, chiar dacă nu era membru cotizant. Împrumutau cărți oameni din toate categoriile sociale și indiferent de gradul lor de cultură literară.

S-a constatat că biblioteca posedă în inventarul său opere ale tuturor clasicilor români. Cazinoul dispunea de o sală de citit în care se aflau zilnic toate revistele mai importante din Ardeal precum și un nr. mare de ziare: „Tribuna” din Sibiu și „Vulturul” din Oradea, „Gura Satului” din Arad, „Românul” și „Foaia poporului român” din Arad, „Universul” și „Viitorul” din București, revista „Luceafărul” din Budapesta (și apoi din Sibiu) iar pentru vorbitorii de presă maghiară ziarul unghuresc „Aradi Közlöny” deci în sala de lectură a „Cazinoului Român” din Gurahonț se aflau principalele reviste și ziare ale vremii, căci fiecare membru activ se abona la câte un ziar sau o revistă. Localul central al Cazinoului închiriat de la proprietarul Havaș, dispunea de o sală de lectură și de o

30
sală a bibliotecii alături de "cafenea".

Conducerea a format din rîndul membrilor săi, o echipă de teatru, un cor, și o echipă de dansuri populare românești, s-a construit o scenă acoperită cu o cortină splendidă (ce reda chipul lui Vasile Alecsandri) ce permitea să fie prezentate tot felul de piese de teatru.

Unii studenți reveneau acasă în vacanță de la Universitatea din Cluj ori de la Universitatea din Budapesta întodeauna aveau pregătit cîte o piesă de V. Alecsandri, I. L. Caragiale sau alt autor dramatic, s-au prezentat piese din bogatul repertoriu popular românesc.

Activitatea Cazinoului din localitate a cunoscut o strălucită perioadă de entuziasm național.

La puțin timp după Marea Unire de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 în Gurahonț s-a înființat corul bisericii ortodoxe, un cor mixt, condus de virtuosul muzicean și neîntrecut cîntăreș învățătorul Savu Dorca decenii de-a rîndul, pînă aproape de moartea sa (1963).

Preotul de atunci Virgil Bulz cînta la pian repetițiile se țineu în sala școlii cu clasele IV-VII (mai există o școală cu clasele I-III).

Corul cînta nu numai răspunsurile ritudice ci și cîntece laice.

El a fost condus nu numai de Dorca Savu dar cîteodată și de Petre Ugliș Delapeșica. Acest cor a funcționat peste 6 decenii fiind condus apoi de vrednicul dirijor localnic Ioan Ghergar (Nițu) fost inepat de mișacare CFR azi decedat. Corul ființează și astăzi, fiind condus de învățătoarea pensionară Muscă Maria din Sebiș.

După împărțirea administrativ teritorială din 1951 în regiuni și raioane cînd Gurahonțul a devenit centrul de raion pînă în 1955, s-a înființat un cor mixt laic, coriștii fiind în majoritate cadre didactice. Acest cor a fost condus de vestitul dirijor Paul Paradencu-Adamești azi dirijor ale unor vestite formații corale și muzicale din Arad.

După 1955 pe lîngă Căminele culturale din localitate a luat ființă un cor mixt care a avut cîteva ani 1957-1962 o rodnică activitate participînd la multe concursuri atît în localitatea Gurahonț cît și în alte localități ca: Sebiș atuncă centru de raion. Corul mixt a fost dirijat de inimosul profesor de muzică Vesa Todor Iancu actualmente dirijor al școlii generale cu clasele I-VIII din Gurahonț.

În anii 1947-1952 pe lîngă Căminul cultural s-a înființat o echipă de teatru renumită printre împrejurimi (Sebiș), Hălăngiu, -care a reușit să pună în scenă capodopera comediei de moravuri a Literaturii române "O scrisoare pierdută". Presa a avut ~~maximul succes~~ nu succes extraordinar întrucît rolurile importante au fost interpretate de Braha Ștefan-Trehanache - fost director al GU Gurahonț pînă în 1948, Mohora Niculae (inspector financiar) în rolul lui "ae Cașavencu, Georgescu I. contabil în rolul Cetățenului turmentat, dr. Jöger Jack în rolul lui Pristanda.

- 314 -

În anii 1955-1962 s-au pus în scenă două piese ca "Fata de pe Mureș" în care un rol hotărâtor l-au avut dr. Iva Pavel și "Meci la Ghițuani" prezentat numai de cadrele didactice din localitate. Ambele piese au fost regizate de profesor Caban Mihail care a urmat un curs de regizori la Oradea.

Cu prima piesă s-a obținut premiul I pe raion și o mențiune la faza regională de la Oradea. La buna desfășurare a activității teatrale și-a adus contribuția Ghergar Ioan fost director al Liceului din localitate, Schelegia - profesor la aceeași instituție, Schelegia Cornelia învățătoare în localitate, Galea Rozalia azi profesor la Oradea dar mai ales Martin Mihail profesor azi pensionar, mobilizatorul tuturor acțiunilor culturale, Iulie 1955-1972 fost inspector școlar raional.

De peste 3 decenii a funcționat și funcționează și astăzi pe lângă Fabrica de conserve "Refacerea" o orchestră de muzică populară care participă la concursurile orchestrelor populare, la Fazele pe centre și cea județeană. Orchestra populară a fabricii cântă la petreceri populare în sală sau cîmpenești la nunți sau botezuri.

Tot de peste 3 decenii în urmă s-a înființat o fanfară pe lângă Gara CFR Gurahonț. Această fanfară a cântat la toate ocaziile comemorative ce s-au ținut în localitatea noastră.

Fanfara există și astăzi și participă uneori la ceremonialul înmormîntării pe raza comunei Gurahonț.

Pe lângă gara CFR Gurahonț există un club cu orar aprobat de conducerea localității unde se joacă șah, table și remi.

Frumoase succese au obținut echipele de dans popular și de teatru în cadrul concursurilor Cîntarea României. Tot în cadrul acestui concurs au participat ediții de-a rîndul grupul vocal și soliști de muzică populară locală. În localitatea Gurahonț există un Club literar "Porțile Zarandului" care ființează de aproape două decenii și este condus de prof. Ioan Giura de la Liceul din localitate și Mihai Ioan poet țăran. Anual se țin simpozioane literare istorice la care au susținut comunicări personalități de renume național din București, Cluj, Timișoara, Arad, Oradea.

Au prezentat comunicări și profesorii din localitate mai ales Giura Ioan (în mod deosebit, căci a participat la organizarea lor) Cărbăban Mihail și Saitiș Ioan.

Pe lângă Consiliul popular Gurahonț funcționează o "Universitate populară" condusă de tov. Rangu Viorica, secretar adj. al biroului Comitetului Comunal P.C.R. Totodată funcționează o "Brigadă științifică" tot sub instruirea tov. Rangu Viorica.

În cadrul acestei brigăzi științifice un aport deosebit l-au adus profesorii Saitiș Ioan și Stoia Toader.

Foarte des au dat spectacole la Căminul cultural teatrul de Stat din Arad.

Spectacolele muzicale au fost prezentate de spectacole renumite din țară iar pe scena Căminului Cultural din localitate au apărut artiști consacrați ca; Stela Popescu, Corina Chiriac, Dan Spătaru, Florin Piersic, Alexandru Arșinel, Lucreția Ciobanu, Laura Lavric, Carmen Rădulescu și alții. Todeauna sala spectacolului a fost arhiplină.

În tratarea unor aspecte ale culturii materiale ale comunei Gurahonț am rolosit descrierea și analiza monografiei etnografice, procedee cu ajutorul cărora putem desprinde elemente din complexul etnografic și determina specificul culturii materiale din ~~Gurahonț~~ comună.

Gospodăria țărănească privită în ansamblu ca totalitate de clădiri destinate adăpostirii oamenilor și animalelor. Alături de ele se înscriu aici și cele două grădini unul pentru nutrețul animalelor și pentru păsări și una pentru legume.

Casa era compusă de obicei din trei "sobi" și un "tîrnaț". Ea se ridica din lemn sau din vălugă, era acoperită cu paie sau ~~sândrăle~~ ~~sândrăle~~. Cioșii cu care erau înconjurați "tîrnațul" erau de cele mai multe ori ciopliți încrustați cu diferite motive. Vatra casei era făcută din lut iar tavanul din scînduri. Geamurile erau foarte mici. De multe ori lipsea hornul scos pe acoperiș.

La construcția casei se pornea de luni în idee, că numai așa meșterii vor avea spor la lucru. Cînd casa era ridicată în fîrful acoperișului se punea o sticlă cu rachiu, ștergare, verdeață. La temelia casei se punea un obiect (ban, potcoavă).

Mobilierul casei era foarte simplu, lucrat de meșteri pricepuți, paturi, mese, laviță, ladă pentru haine. În cîndă-bucătărie-predominau băbura unde se pregătea mîncarea, pogișoarele și dirguriile cu blidele de lemn, găleata din lemn, cărtuțul ș.a.

Pe pereții camerelor au început să se pună "tănere" și "șcerguri". Pe paturi erau "lipigee" și pături țesute în casă. Confectionarea acestora ducea la o concurență deosebită de care cîștiga mai ales arta cu care erau lucrate.

Grajul era uneori mai mare ca și casa, aceasta datorită grijii deosebite pentru animalele, avea un ~~traxi~~ "tartă" din care se dădea nutrețul animalelor și era împărțit pe categorii de animale.

Colna folosea ca adăpost carului, căruței, uneltelor, agricole căzilor. Tot aici era hambarul pentru grîne iar alături cămara.

Unele case așezate în coasta dealului aveau și podrum.

Portul era deosebit de frumos. E elementul etnografic cel mai rafinat. Bărbații poartă cușmă neagră și vara colop pe cap, șuba din postav alb cu motive cusute în culori (predominau roșu, galben, albastru), cămașă albă țesută în casă, cu mâneci largi, cu pumnari, în sărbători laibărul, în zile de lucru cojocul, ciorcă, opinci ori bocanci sau cisme în picioare. Iar bărbații purtau izmene albe din același material cu al

cămășii.

Femeile în schimb aveau îmbrăcămintea mai complexă, "spătoiul" era de obicei dintr-o singură bucată cu mici încrețituri la umăr și cu mâneci cusute în motive originale. Femeile purtau poale de asemenea cusute cu diferite motive sau juri ori cu colți. Se purtau cojoacele cusute cu diferite culori iar pe piept se încheiau cu o panglică tricoloră. În cap aveau cîrpă țesută în război, peste concii. În picioare purtau opinci. La drum erau nelipsiți de pe umăr.

Sub toate aspectele sub care se manifestă cultura materială a gurahonțenilor, se simte pur armonioasă stilizarea și nuanțele diferite un simț artistic înăscut.

Meșterii cioplitori în lemn au un deosebit simț al compoziției, al armoniilor și echilibrul formelor, dînd la iveală, pur simplitate, formei, ornamentații sugestive și realizate artistic. Predomină figurile geometrice stilizate, elementele din natură și liniile care coboară în formă de funie.

În prezent se simte o tendință spre simplificarea formelor iar în construcția caselor spre confort și utilul frumos.

Născută la Zimbru la 12 X 1860, un sătuc pierdut în inima Munților Apuseni pe o vale de un pitoresc și un farmec deosebit, nu departe de comuna Gurahonț, în care Notarul Constantin Aloș și al Amaliei născută Vida, viitoarea scriitoare Constanța Hodoș trăiește perioada cea mai importantă pentru formația sa spirituală, într-o lume dominată de evenimentele anilor 1848-1849, la care tatăl, cunoscuții și prietenii familiei luaseră direct parte. Anii copilăriei și ai adolescenței și-îi petrece în ~~Hălmagiu~~ Hălmagiu, pe plaiurile unde numele lui Iancu și astăzi este viu. Amprenta acestor locuri încărcate de istorie, amintirea evenimentelor istorice locale au influențat puternic spiritul tinereilor fete, apoi al scriitoarei de mai târziu.

Studiile, într-un pension particular pentru fete, în Arad îi sporesc cultura, pe care o dobîndise în că din familie, fără a-i schimba cu nimic zestrea de suflet. După absolvirea pensionului Constanța se căsătorește cu un alt Zărăndean - Alexandru Hodoș, fiul subprefectului Iosif Hodoș. Sub pseudonimul Ion Gorun, Alexandru a desfășurat o susținută activitate literară, îndrumînd începuturile soției sale ale scrisului.

Constanța Hodoș își face debutul în literatură sub pseudonumul Th. Costan în paginile revistei "Familia" a lui Iosif Vulcan. Cu timpul scriitoarea se va dovedi harnică, va scrie mult fiind o colaborare permanentă în presa literară a vremii.

În 1897 scoate la București volumul de nuvele intitulat "Spre fericire", în 1903 drama în patru acte "Aur", romanul "Martirii", în 1908 la editura Minerva "Departa în lume", "În vârtejul războiului" (1921) pentru a enumera doar câteva dintre aparițiile sale editoriale, Constanța Hodoș a semnat de asemenea diferite articole în revistele de seamă ale vremii "Semănătorul", "Luceafărul", din Budapesta, a scos și a condus împreună cu soțul ei "Revista noastră".

Talentul său literar, înăscut, cultivat cu răbdare și îndrumat pe căi bune de soțul ei, scriitorul Ion Gorun o va impune cu siguranță în viața literară a vremii. Scriitoarea venită de pe plaiurile Zărăndului lui se va remarca prin subtilitatea și finețea analizelor psihologice asupra unor personaje feminine și a copiilor, dovedindu-se o autentică deschizătoare de drumuri literare în acest sens.

Cele mai multe dintre lucrările sale aduc în prim plan oameni și întâmplări din lumea Zărăndului, lume pe care scriitoarea avu-se ocazia să o cunoască în Hălmagiu, în casa primitoare a tatălui său, "subprefectul" sau într-o altă mare localitate a județului, Baia de

Criș. Impresiile puternice, cunoștințele dobândite cu privire la frământările romanilor ardeleni de la jumătatea secolului al XIX. "oamenii" și locuri din ținuturile Zarandului vor sta la baza romanului "Martirii" a apărut în anul 1908 și apoi în încă două ediții în 1915 și 1929. Romanul înfățișea viața, aspirațiile generației de intelectuali pașoptiști ardelenii pentru cucerirea libertății sociale și naționale avînd ca centru de acțiune localitatea Hălmagiu. Cele mai multe personaje sînt prezente cu numele lor reale, convenția literară este dusă la vigoare și precizia unui document istoric. Mai mulți scriitori îmbrățișează în roman cauza tuturoș românilor ardeleni supinzătoare de spirit a unei întregi epoci.

În măsura ce experiența literară s-a acumulat, scriitoarea Constanța Hodoș își încearcă conecdiul și în alte genuri literare, în teatru de pildă, prin drama "Jar" și "Judecătorul".

Situîndu-se printre înalțările scrisului feminin în istoria literaturii române Constanța Hodoș s-a stins din viață la 13 aprilie 1934, la capătul unei susținute bariere literare. Prin opera sa a netezit drumul necesar afirmării unor scriitoare de mai târziu, cum ar fi Marinei Cunțan, Maria Botiș Ciobanu, afirmînd dreptul sensibilității, feminine la egală reprezentare în câmpul literar.

PETRE UGLIS DELAPECICA

=====

Se născut la 1 septembrie 1885 în comuna Pecica, v-a urma cursurile Preparandiei din Arad, lucrîndu-și diploma sa de învățător. Fa funcționa ca învățător în localitățile Bodrogul vechi, Bera iar după anul 1919 la Gurahonț pînă în anul 1941 cînd se pensionează.

Paralel cu munca sa civică s-a ocupa și cu cea legată de folclor: poezii, poporane (Lugoj 1909) "povești din popor (Lugoj 1909) "Glume din popor" (Lugoj 1910), "Poezii populare" din Crișana și Banat (București 1968) ș.a.

Ca publicist își integrează activitatea în lupta dusă de intelectualitatea transilvaniană înainte de venire pentru cultivarea poporului pentru, trezirea conștiinței în vederea realizării idealului național. Colaborează la "Plugarul român" și "Zorile lui" și "Poporul român", "Foaiă poporului român", din Budapesta și "Românul" din Arad, Gazeta intelectualității din Simlăul Silvaniei, "Țara noastră" din Sibiu, "Sfocul" din Sighet, "Zarandul" lui Brad, "Flacăra roșie" din Arad etc.

Ca scriitor (schite, nuvele, epigrame, poezii) nu se ridică la nivelul contemporanilor.

Se remarcă și activitatea sa de învățător depusă la Gurahonț

unde organizează și o serbăre de ucenici, asociație "Reuniunea femeilor române" și societatea "Acțiunii românești".

Ioan Lungu este originar din Valea Mare Gurahonț unde se naște la 18 iunie 1921.

După studiile din comună și la Liceul Avram Iancu din Brad urmează facultatea de filozofie la Sibiu unde este asimilat de Cercul literar. A studiat și în Uniunea sovietică. Colaborează la presa vremii stabilindu-se în redacția revistei "Tribuna" din Cluj Napoca unde ține cronică literară și publică articole de estetică.

Se face cunoscut prin câteva cărți bine realizate: "Itinerarii critici" (1964), "Regele pădurilor" (1967) roman parabolă "Școală ardeleană"

Contribuția alegătorului de folclor Ioan Serb (născut la Pescari, Com. Gurahonț 1928) se afirmă prin activitatea depusă în edituri de specialitate.

Publică în 1960 "Flori alese" din poezia populară Metalogia poeziei lirice.

Se imoune a primi câteva volume de poezii. Remarceabil este "legenda umanității".

La Gurahonț funcționează și un cenaclu literar care înmănușchează talentul din comună.

Remarcăm activitatea practică a lui Ioan Mihiț care cultivă cu bune realizări a poeziei de inspirație istorică. I s-a dramatizat premiul Ioan Buteanu cu care echipa de teatru a Căminului Cultural din localitate a obținut locul III pe țară - publică în "flavăra roșie", "tribuna", "Orizont".

Gheorghe Pocșoară scrie o poezie de sorginte folclorică aparținând poezii în culegeri colective sau în presa locală.

Cu mult talent Ioan Tăbîrcă s-a remarcat ca epigramist.

Tot în stil popular scrie versuri și Costea Rusalim. Proza e cultivată mai ales și de Gheorghe Serb.

Revista "Tribuna" a dedicat o emisiune cenaclului "Porțile Zarandului" DIN Gurahonț unde membrii cenaclului au recitat din creațiile proprii.

Timp de câțiva ani la Liceul din localitate elevii au scris o revistă folclorică (1969) intitulată "Laurii Zarandului".

GURAHONTUL INTRE CELE DOUA RAZBOAIE MONDIALE

=====

*****

Gloriosul act al Unirii a creat condiții optime pentru țărăni din Gurahonț. Incadrându-se în noul stat unitar românesc și scăpat definitiv de asuprirea națională, populația satelor din jurul Gurahonțului spera că viața se va îmbunătăți în mod considerabil. Intradevăr aplicarea reformei agrare începând din anul 1921 a scăzut foarte mult puterea economică a moșierimii, de altfel de altă naționalitate. Reforma a atins în primul rând pe moșierul maghiar Boroș Beni uramș al familiei Remekhazy precum și pe moșierul Polacsek care avea moșii întinse la Feniș, Iosaș și Iosașel.

Dar și exproprierea terenurilor agricole s-a făcut iant, astfel încât darea în folosință țăranilor a tuturor terenurilor expropriate s-a termina abia către 1931.

Lipsa inventarului agricol și a metodelor tehnice mai înaintate însă, nu a asigurat decât o producție slabă pe teritoriul gospodăriilor țărănești.

Din această cauză mizeria va crește și mai departe. Din nefericire lipsa totală a procesului industrializării a dus ca o bună parte a populației să se angajeze doar la munci ocazionale sau să plece către alte centre mai industrializate.

Societatea Industrială Arad-Brad a fost preluată de Statul Român, dar după terminarea construcțiilor pe linia Arad-Brad aceasta își pierde însemnătatea. Astfel în 1933 Fabrica de ciment din Gurahonț care oferea de lucru pentru multe familii este vîndută cTrustului de fabrici de ciment Turda, Gura Văii și Cernavodă. Dreptm urmăre Fabrica este demolată iar instalațiile au fost distruse. Si-a închis porțile complet și furnalul de la Zimbru. Gurahonțul se transformă într-un mic centru administrativ, centru de plasă și târg ocazional. In acest sens se stabilesc aici cîțiva meșteșugari și negustori. Un tabel din 1922 specifică la Gurahonț 33 mici meșteșugari, majoritatea lor fiind pantofari, fierari, cojocari. La toți aceștia se mai adaugă 10 mori mici fiind mori țărănești, aflatoare în satel înconjurătoare. In comuna Gurahonț au mai funcționat 5 prăvălii o siğonărie și două cîrciune, numite cafenele. In 1924 se înființează și un abator local.

Luînd în considerare viața grea a populației, decăderea industriei locale în urma desființării Fabricii de ciment vom înțelege că ideile comuniste s-au înfiripat repede pe aceste meleaguri.

In că din anul 1920 dispunem de date care confirmă przența ideilor socialiste la Gurahonț. Se observă o orientare tot mai con-

cuetă către aripa de stînga a Partidului Socialist,

La alegerile de deputați din 1920 între candidații socialiști găsim și pe țăranul Dimitrie Boar din Gurahonț. Muncitorii de la Fabrica de ciment în mare parte se alătură grevei generale. După crearea PCR ideile și Programul Partidului se răspîndesc și la Gurahonț atît în rîndurile muncitorilor de la Fabrica de ciment, Exploatarea forestiere, CFR, cît și în rîndurile țărănimii.

Criza generală din anii 1929-1933 și mizeria crescîndă a dus și la Gurahonț la creșterea elanului de luptă al maselor și la o activitate tot mai vie din partea PCR. Astfel în 1930 învățătorul Petre Ugliș depune mari eforturi pentru înființarea organizației sindicale în rîndul muncitorilor din Gurahonț. Sedința de constituție a organizației sindicale a fost organizată în colaborare cu organizațiile centrale sindicale astfel încît la sedință au luat parte doi delegați ai sindicatului de la Hunedoara: Samoilă Zamora și Gheorghe Bugnariu.

Deși acest sindicat la început nu făcea parte din sindicatele unite totuși comuniștii au avut o influență hotărîtoare asupra lucrărilor.

Din cauza dispersiei datelor nu ne puteam angaja să demonstrăm mai detaliat activitatea comunistilor și a sindicatului. Din amintirile localnicilor însă reiese că au fost organizate mai multe sedințe revendicări, greve parțiale, iar ca ocazia desființării fabricii mișcări de protest.

Am văzut că desființarea Fabricii de ciment a dus la creșterea șomajului. Viața s-a înrăutățit tot mai mult, în preajma celui de-al doilea război mondial, cînd masivele concentrări au scos tocmai pe bărbații capabili de la lucru, iar familiile au rămas fără sprijin.

Cel de-al doilea război mondial a provocat noi suferințe. Pe lîngă concentrări anul 1944 a adus suferințe și mai aspre pentru populație.

Victoria insurecției armatei Naționale Antifasciste la 23 august 1944 a fost privită cu mare înuflețire de către populația Gurahonțului. Bucuria poporului însă era timpurie. În curînd și Văseau Crișului Alb este amenințată de trupele horticiste care intru în această direcție prin defileul Beliului și din direcția Pîncote Ineu. Misiunea apărării acestui defileu revenea diviziei întîia cavalerie instrucție și unităților în subordine. Atacul inamicului a început în dimineața zilei de 13 septembrie concomitent cu ofensiva asupra Aradului de către divizia 10 horticistă, care trece linia de apărare în urma unei lupte crîncene cu grănicerii români, dirijînduși un regiment în direcția Ineului-Sebeșului. În cursul nopții 14-15 septembrie inamicul își regrupează forțele și dimineața aruncă în luptă numeroase tancuri. Armata română a fost nevoită să se retragă în flancul drept din zona Beliului iar cu cel stîng pe Agriș. Zia de 17 septembrie a marcat punctul culminant al luptelor purtate

În această perioadă deoarece intenționând să pătrundă în defileul Crișul
lui Alb, în direcția Gurahonțului divizia I-a hortistă reia ofensiva cu
majoritatea forțelor sale înaintându-se pînă la Prunișor, la o distanță
de 20 km de Gurahonț.

Ostașii români seau angajat în lupte deosebit de grele și crîr
cene respingînd atașurile dușmane sprijiniți de aviația română producînd
pierderi inamicului. În aceste lupte au murit mulți eroi români, a căror c
cimitir se află parțial la Prunișor și parțial în curtea bisericilor
de la Bontești și Gurahonț.

În cursul acestor lupte grele a avut de suferit și Gurahonțul
fiind bombardat de aviația germană.

Evenimentele sîngeroase petrecute în septembrie 1944 la Gurahonț
precum și eroismul ostașilor români au rămas adînc tipărite în amintirea
oamenilor din Gurahonț cum neștearsă rămîne și amintirea acelor eroi
români care zac în cimitirul eroilor din Gurahonț: Florea Gheorghe elev
sergent de la școala de ofițeri nr. 2 Bacău, sublocotenentul Truță Petru
locotenentul Adrian Vasile, căpitanul Eugen Dobrilă, Fărcășan Aurel,
elev plutonier adjunct, elev sergenți: Pogoreanu Vasile, Ungu Nicolae
Voșcovei Dumitru, Vasile Gheorghiu, Todor C-tin, Rădulescu Cristache.

- 43 - 42

DEZVOLTAREA COMUNEI GURAHONT DUPA 23 AUGUST 1944
=====

În toamnă anului 1944 și începutul anului 1945 sê caracterizează printr-o vie agitație a comuniștilor pentru organizarea țărănimii în slujba politicii Frontului Național Democrat. La Gura onț ia ființă o puternică organizație de partid care caută să mobilizeze în primul rând pe țărani muncitori.

În același timp iau ființă organizațiile puternice Frontul Plugarilor. Aceste organizații urmăresc în primul rând pe tot cuprinsul jud. Arad înfăptuirea unei reforme agrare democratice. În acest sens este convocat Congresul Județean al Frontului Plugarilor din 18 februarie 1945 la care iau parte și mulți delegați din com. Gurahonț. La acest Congres o serie de vorbitori muncitori au asigurat țărănimea despre sprijinul clasei muncitoare în lupta sa dusă pentru lichidarea moșierimii ca și clasă.

După instaurarea guvernului democratic condus de dr. Petru Groza la 6 martie 1945 pe tot cuprinsul jud. Arad se trece la aplicarea reformei agrare. În zona Gurahonțului încă de la sfârșitul anului 1944 țărănimea începe folosirea liberă a pădurilor care nu fuseseră expropriate în 1921. Deși datele concrete pentru satul nostru nu cunoaștem deoarece arhiva locală în 1956 s-a distrus și în mare parte s-a ars, alte date totuși ne indică că acțiunile masive ale țărănimii în această zonă întreprinse pentru ocuparea pădurilor moșierimii. Astfel se știe că în zona Gurahonțului și Sebișului circa 10.000. măgure de păduri au fost împărțite între diferite sate.

În 1946 se dau mari lupte electorale pentru alegerile parlamentare din noiembrie. Cu această ocazie în circumscripția electorală Gurahonț a fost candidat în numele B.P.D. înflăcăratul luptător comunist Laurențiu Pătrășcanu care prin drumul său efectuat în Podgoria Aradului și Valea Crișului Alb a vizitat și gurahonțul, vorbind la o mare adunare populară. Vizita sa în aceste părți a grăbit procesul de democratizare a aparatului administrativ, astfel notarii cunoscuți pentru politica nedemocratică au fost schimbați.

Inflația din 1946-1947 a provocat pagube serioase pentru țărănimea săracă și pentru păturile muncitorești. O revenire mai vizibilă în viața economică a acestei zone se observă doar după aplicarea reformei monetare din august 1947. Proclamarea Republicii Populare Române este sărbătorită printr-un miting înflăcărat și la Gurahonț. În urma Legii de naționalizare și în urma trecerii la o economie planificată și în părțile Gurahonțului se începe o nouă viață care contribuie la o schimbare radicală și în structura socială a populației.

DEZVOLTAREA ECONOMIEI SI CULTURII SOCIALISTE LA GURAHONT

O mare realizare a procesului de industrializare la Gurahont a fost infiintata Fabrica de marmelada. Fabrica a luat fiinta imediat dupa razboi ca urmare a reparatiilor facute in fostele cladiri ale Fabricii de ciment, desfiintate intre cele doua razboaie mondiale. Planul fabricii a apărut încă în 1943 bazându-se pe producția de fructe a acestei zone, dar din cauza războiului ~~contradictiile~~ concrete au fost terminate în 1946. Fabrica aparținând Centrocopului din București. Producția se începe în 1947 dar o dezvoltare mai esențială cunoaște doar după actul naționalizării și în special după introducerea economiei ~~planificate~~ planificate. În 1952 fabrica avea peste 250 muncitori când se transformă într-o unitate independentă sub numele de fabrica de conserve Gurahont, aparținând Ministerului Industriei Alimentare. În 1956 va trece ca o secție la IS Avântul Oradea, iar în 1968 la Fabrica de conserve Refacerea Arad. În prezent aparține la ILF I_neu.

Trebuie remarcat că această fabrică prelucrează în primul rând materii prime (fructe și legume) din zona Crișului Alb și în special fructe din zona Gurahontului, având valoarea producției globale de ~~41.334.000~~ 41.334.000 lei și 312 angajați.

Un alt sector industrial deși cu tradiții dar modernizat în special în ultimii ani este Exploatarea forestieră. Centru acestui Sector forestier de exploatare este la Gura ont aparținând Intreprinderii forestiere județene de exploatare Arad. Acest sector la Gurahont a fost creat în 1948 și a cunoscut o dezvoltare neîntreruptă. Dispozitivul central a fost stabilit în incinta gării Gurahontului dispunând de diferite parchete de exploatare la Crocna, Valea Mare, Brustărescu, Gura Văii, Rostoc, Honțisor, Iacobini, Mădrigești, Secaș, Mustești, Rădești, Zimbru. Se exploatează în primul rând fag, stejar, ulm, tei, paltin, cireș sălbatic, frasin, mesteceni, plopi.

La început Centrul forestier din Gurahont s-a bazat pe exploatarea brută a fondului lemnos, trecând treptat la semiprepararea lui în scopul industrial. Astfel chiar la Sectoarele de exploatare s-a trecut la prelucrarea lemnului pentru celuloze, bușteni, pari pentru viticultură.

Deși specificul Gurahontului nu permite o dezvoltare caracteristică a agriculturii, pământul arabil fiind redus și degradat, populația ocupându-se mai mult de ~~agricultură~~ pomicultură și exploatarea forestieră totuși începând din 1948 și în acest sector se observă îmbunătățire radicală. Această îmbunătățire a devenit posibilă în urma Plenarei CC al PCR din 3-5 martie 1949.

Directivele CC al PCR din 3-5 martie 1949 au fost aplicate și la Gurahont. Ținând seamă de condițiile specifice locale caracteristice pentru această zonă, etapele de cooperativizare a agriculturii se difereau

de transformările generale din ⁴³ județul Arad. Fiind o regiune deluroasă, având terenuri mai puțin fertile și chiar urme de sărăcie în această zonă era puțină în unele sate fiind inexistentă considerându-se că și chiaruri cițiva țărani care dispuneau de căldare de țuică, betoză sau mori de apă. Astfel și lupta de caldă nu s-a întezit, în măsura în care ea s-a desfășurat în comunele de la șes. În al doilea rând caracterul deluros al reliefului a favorizat întodeauna în primul rând pomicultura sau creșterea animalelor din care cauză și mecanizarea a cerut eforturi deosebite.

În 1962 se înființează CAP Gurahonț Drum nou care cuprinde cooperativii din Gurahonț I, șes Iosășel și Montșor.

CAP Drum nou din Gurahonț a luat ființă din patru tovarășii existente doar din 1960 la Gurahonț, Iosășel, Iosășel și Montșor. Adunarea de constituire a avut loc la 11 noiembrie 1961 când 497 familii de țărani au hotărât să își vor întruni forțele pentru gospodăria comună. Nr. cooperativilor pe parcurs nu s-a modificat mult astfel în 1965 ajungând la 504 în 1967 ajungând la 509 iar la 31 decembrie 1972, 455 după ce mai mulți bătrâni au ieșit la pensie.

La înființarea CAP Drum nou Gurahonț, dispunea de 1939 ha pământ în total din care 717 ha arabil, 918 ha pășune, 97 ha fânețe, 7 ha livezi și 200 ha pământuri neproductive.

În acești ani inventarul imobil al CAP-ului s-a dezvoltat foarte mult fiind construite în 1962 3 ateliere de fierărie în 1966 un gater acționat cu apă, 1968 două ateliere de tâmplărie, în 1969 un atelier pentru prelucrarea sorgului în mături, 1971 o mică cărămidărie cu 16 muncitori iar în 1972 un atelier mecanic și de sudură asigurând astfel buțul mers al muncilor agricole, repararea imediată a vehiculelor și a uneltelor de muncă.

Gospodăriile individuale ale cooperativelor la fel au cunoscut o dezvoltare punând accent în primul rând pe grădinile de livezi și sectorul zootehnic.

CAP-ul a porni la început cu 521 buc. oi pe care apoi nefiind rentabile le-a vândut în 1971 profilându-se mai mult asupra bovinelor. Trebuie remarcat că acest sector cere încă îmbunătățiri remarcabile, care acum sînt în dezbatere.

SMA Gurahonț deține cu tractoare, combine și alte mecanisme prin cele 9 secții de care dispun comunele Gurahonț, Pleșcuța, Brazii, Almaș, Dieci cu toate acestea aparținătoare fiind capabile să lucreze 6544 ha. În 1979 Stațiunea avea 109 muncători agricoli (mecanizatori) 13 persoane pentru administrație dispunând de 31 tractoare, 18 combine, 31 grupe cu discuri, 16 semănători păloase, 13 semănători prășitoare, 31 remorci, 12 prese de balotat. Ca servicii anexa mai are un atelier mecanic și un serviciu de transport.

Un important sector al vieții economice din Gurahonț este

Cooperative de consum. Inaintea celui de-al doilea război mondial au existat la Gurahonț doar trei băcănii particulare. In 1949 la Sedința Extraordi nară ținută la 24 iulie a luat ființă "Cooperativa Infrățirea" care deservea și satele Iosășel, Bontăști, Mustăști, Iosaș, Iacobini, Secaș, Soimuș, Buceana, Mădrigești, Brazii, Pescari, Feniș, Valea Mare Hoțișor și Zimbru. Cooperativa a atins o dezvoltare mare mai ale după înființarea raionului Gurahonț în 1950. Cooperativa la început dispunea de o prăvălie pentru desfacerea mărfurilor la care apoi s-au adăugat diferite secții de prestări servicii, astfel în 1951 sînt înființate frizeria coafura, cizmărie, sifonărie, croitorie pentru bărbați cojocărie boiangerie, în 1963 zidărie, dulgherie, în 1969 tîmplărie, în 1971 croitorie pentru femei și cărămidărie, în 1972 atelier de reparații radio și televizoare brutărie, langoșerie, atelier mecanic și ceasornicărie avînd în total 47 angajați în sectorul productiv.

Este de remarcă că doar în 1979 au fost vîndute prin cooperativă 57 frigidere, 164 aparate radio, 46 televizoare, 13 piapuri, 21 mașini de spălat, 110 biciclete 3 motorete, 4 acordeoane.

In cursul ultimilor 10 ani au fost construite și amenajate mai multe clădiri spațioase destinate pentru deservirea populației.

Parcurgînd într-o perioadă relativ scurtă mai multe etape istorice în evoluția sa, România s-a transformat în anii construcției socialiste dintr-o țară preponderent agrară, într-o țară industrial-agrară în plin progres, cu o industrie dezvoltată, modernă, cu o agricultură socialistă avansată.

Puternicele transformări înnoitoare care au avut loc în toate domeniile vieții social-economice din țara noastră au prins contur mai ales în anii care au urmat după Congresul al IX - lea, cînd în fruntea partidului, prin voința unanimă a comunistilor, a fost ales cel mai iubit fiu al poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, alcătuiind perioada cea mai luminoasă din întreaga noastră existență, înscrisă în istoria neamului sub numele măustrului nostru conducător - EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU.

Personalitate eminentă a lumii contemporane, cu vigoarea științifică ce îi este proprie, cu clarviziune și cutzanță revoluționară, secretarul general al partidului a proiectat coordonatele și a indicat căile și mijloacele pentru edificarea unei economii moderne și eficiente, a mobilizat puternic toate forțele națiunii pentru făurirea societății multilateral dezvoltate în țara noastră și asigurarea bunăstării poporului. Sub conducerea sa înțeleaptă a fost elaborată și pusă în operă politica partidului și statului care a determinat uriașele realizări dobîndite în patria noastră în acești ani prodigioși.

Tabloul succint al mărețelor înfăptuiri economice și sociale obținute de poporul nostru în anii construcției socialiste constituie chezașia hotărîrii nestrămutate a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, de a construi România de mîine - socialistă și comunistă.

Schimbări profunde au intervenit în același timp și în viața satelor prin construirea a numeroase locuințe confortabile, adificii social-culturale, comerciale, unități prestatoare de servicii, drumuri și poduri, care au modificat din temelie peisajul arhitectonic, punînd în valoare frumusețea meleagurilor românești și asigurînd condiții tot mai înfloritoare de viață populației rurale.

" Oricine vizitează România -sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu-poate constata uriașul volum de construcții industriale, agricole, social-culturale, de locuințe. Aceasta a avut un rol important în ridicarea nivelului de trai, material și spiritual a poporului-țelul suprem al politicii partidului nostru, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm în România".

Pentru a vedea importante realizări ale locuitorilor meleagurilor gurehonțene, să luăm pe rînd principalele obiective economice, social-culturale și edilitar gospodărești și să le urmărăm evoluția în

perioada 1965 - 1989:

SECTORUL FOR. SILVIC - unitate importantă în cadrul comunei Gurahonț a realizat succese importante în perioada 1965 - 1989. Producția marfă a crescut de la 8 milioane în 1965, la 11 milioane în 1970, la 13 milioane în 1975, ajungând în 1988 la 30 milioane lei valoric.

În 1970 erau 213 muncitori, în 1985 se ajunge la 280 muncitori, numărul lor scade în 1988 când există 250 muncitori iar în 1989 sînt 250 muncitori. La 1 inginer s-a ajuns la 5 ingineri în 1989, de la 6 cadre cu pregătire medie în 1965, la 9 în 1989.

Evoluția masei lemnoase:

1965 - 50.000 mc.

1975 - 70.000 mc.

1980 - 80.000 mc.

1989 - 87.000 mc.

În anii 70 unitatea a trimis lemn pentru export dar în prezent nu mai are plan de export, ceea ce preocupă că el se prelucurează în țară și se exportă produse finite.

Zona de deal, comuna Gurahonț are o bună parte din teritoriul împădurit. Ocolul Silvic de aici a fost creat în 1924. În 1965 avea 1 inginer silvic, 1 subinginer, 1 tehnician, 7 brigadierii silvici, 32 persoane și alte 6 persoane, în total 48. În anul 1989 această unitate are 2 ingineri silvici, 4 tehnicieni, 2 ingineri șef district, 3 șefi district, 30 pădurari și alte 5 persoane, în total 46 persoane. În anul 1989 suprafața gospodărită de Ocolul Silvic Gurahonț este de 18.847 ha.

Întregul personal manifestă grija deosebită față de pădure, una din mari bogății ale omului din zilele noastre, locul unde animalele sălbatice își duc traiul la umbra copacilor, ori cu ajutorul cărora se hrănesc, ale căror frunze ne ajută să trăim, locul unde găsim atîtea fructe și multe alte bogății mai mult sau mai puțin prețuite de omul de astăzi.

Pădurea trebuie rărită, tăiată, replantată, lucrări ce trebuie făcute cu multă răzămire, orice abuz putînd avea urăbri incalculabile.

Prezentăm mai jos un tabel cu tăierile și împăduririle, pe ani, cu precizarea că atîtea hectare de pădure cîte au fost tăiate au fost și împădurite:

Anul	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	
Supraf. ha	130	125	111	105	96	90	131	124	
Anul	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
Supraf. ha	114	114	95	195	170	171	141	167	157

1. Cantonul silvic Iacobini - în 1975
2. Cantonul silvic Bălești - în 1973
3. Cantonul silvic Smelt - în 1971
4. Cantonul silvic Valea Mare-în 1973
5. Un bloc de locuințe în 1980, cu 4 apartamente.

Fabrica de conserve, obiectiv industrial important al comunei Gurahonț intră în funcțiune în toamna anului 1945, când 50 de muncitori produc primele 5.000 kg magiun în borcane de 5 kg, cu ajutorul a 5 cazane obișnuite din cupru. În urma actului naționalizării din 1948, aici se montează 6 cazane de mică capacitate (200 litri fiecare) se dă în funcțiune centrala termică și se montează 4 uscătoare pentru deshidratarea și uscarea fructelor și legumelor. Până în 1965 se mai pun în funcțiune 3 vacume de capacitate mică (900 kg fiecare).

În primii ani fabrica are un caracter sezonier iar din anul 1960 activitatea se permanentizează.

Astfel în 1965 există 116 muncitori angajați permanent din care 28 calificați, 2 maștri și 4 cu studii liceale iar producția este de 5.400 tone conserve printre care și conserve din fructe sterilizate cu ajutorul a 5 autoclave.

După 1965 baza materială a fabricii se îmbunătățește. În 1966 meșaria manuală ce deservea autoclavele este înlocuită cu una electrică. În 1968 se termină conducta de aducțiune a apei potabile și se montează 3 vacume de mare capacitate. Din 1972 se trece la palatalizarea și conținutizarea produselor, fabrica fiind dotată cu primele două motostivitoare ce înlocuiesc munca manuală în transportul intern al materiei prime și a produselor finite. În anul 1979 se alocă fabricii investiții de peste 9.000.000 lei și se construiește o nouă hală de producție și a centralei termice pe combustibil lichid, obiective date în folosință în anul 1983.

În 1988 existau:

- 302 muncitori angajați permanent
- 4 maștri
- 2 cadre cu pregătire superioară

Fabrica are 3 secții:

1. secția de legume și fructe ce funcționează din 1983
2. secția de conserve mixte din legume și preparate din carne (o modernizare a primei secții)
3. secția de sirop creată prin autocăutare

În 1988 s-au obținut 8.400 conserve, valoarea producției marfă a fost de 85 milioane lei față de numai 17 milioane lei în 1965 iar numărul sortimentelor a crescut de la 64 în 1965 la 208 în 1988.

Produsele sînt de calitate superioară și se bucură de o bună apreciere din partea beneficiarilor. interni, neexistînd în ultimii lo ani nici o reclamație asupra calității conservelor produse aici. În 1965 se produceau pentru export 2-300 tone semiconserve iar în perioada de după Congresul al IX-lea al P.C.R.s-au produs 5-900 tone conserve anual în 19 țări de pe toate continentele (U.R.S.S., R.F.G., S.U.A., R.P.D. Coreeană, Canada, Australia, Israel, Iran).

Fiind cultivați pomi cum sînt: mărul, părul, prunul, cireșul de către locuitori, a fost necesară crearea unei secții teritoriale aparținînd întreprinderii de vinificație și produse spirtoase Arad, avînd la înființare denumirea M.A.T. (Ministerul Alcoolului și Tutunului) cu scopul de a fabrica rachiuuri naturale la producătorii cu bază materială sub egida statului nostru. Potrivit datelor existente, secția M.A.T. a luat ființă în anul 1950 cu sediul la IOSASEL, în urma naționalizării fostei fabrici de spitt "FANDURII" IOSASEL.

Această secție de la Ioasăgel avea la înființare:

- 1 șef secție
- 1 contabil
- 1 tehnician
- 1 casier
- 3 agenți contractări achiziții
- 2 gestionari
- 1 mecanic
- 1 dogar
- 2 paznici

La înființare colectarea fructelor destinate fabricației se făcea în butoaie de diferite capacități dar pe parcursul anilor unitatea s-a modernizat, depozitarea făcîndu-se în bazine de beton, întregul proces de producție fiind mecanizat. Capacitatea totală de depozitare a țuicii și fructelor este la ora actuală de peste 180 vagoane iar cea de fabricație în 24 ore de peste 10 vagoane pe întreg centrul. Astăzi personalul unității este format din:

- 1 șef centru
- 1 contabil
- 1 șef depozit
- 3 distilori
- 1 mecanic
- 1 electrician
- 1 tractorist
- 2 agenți contractări achiziții
- 1 muncitor necalificat

În anul 1980 a fost creată A.E.I. Pomicola Gurahonțcare la început a avut 485 ha plantații pe rod. Această suprafață a crescut mereu:

1980 - 84 ha	1985 - 19 ha
1981 - 75 ha	1986 - 51 ha
1982 - 14 ha	1987 - 53 ha
1983 - 49 ha	1988 - 13 ha
1984 - 126 ha	

Total = 484 ha

In perioada 1980-1984 unitatea a efectuat casări (defrișări de plantații) pe 470 ha.

In anul 1980 existau 76.416 bucăți pomi iar în prezent (1988) există 387.500 bucăți.

Personalul este format din:

- muncitori - 1980 - 1
- 1988 - 13

- studii medii - 1980 - 9
- 1988 - 13

- studii superioare - 1980 - 8
- 1988 - 8

Baza materială a unității:

	<u>1980</u>	<u>1988</u>
- camioane	1	4
- construcții producție	-	4
- filtru sanitar	-	3
- șoproane depozitare	-	5
- alimentare apă stropit	-	4
- atelier mecanic	-	1
- dormitoare	-	3
- depozit combustibil	-	1

Producția pe sortimente :

	<u>1980</u>	<u>1988</u>
- măr	1367	1828
- păr	122	262
- prun	303	237
- cireș	7	34
- gutui	-	6
- coacăz	-	45
<u>TOTAL :</u>	<u>1799</u>	<u>2412</u>

80% din angajați sînt localnici.

Toate plantațiile vechi de tipul alasic în suprafață de 485 ha au fost înlocuite cu plantații noi în suprafață de 484 ha de tipul intensiv, folosindu-se soiurile cele mai noi din sortimentul mondial, de calitate superioară și care se păstrează o perioadă lungă în stare proaspătă. Cele 5 ferme au drumuri interioare consolidate, evacuarea apelor se face prin debusee consolidate prin teren de piatră. În majoritatea fermelor alimentarea cu apă pentru tratamente se face cu sisteme special amenajate. Fiecare fermă dispune de construcții de producție ca:

- centru de producție
- filtru sanitar
- dormitoare muncitori
- șoproane pentru depozitare fructe și îngrășăminte

Unitatea s-a mutat în anul 1988 într-un local nou construit, modern, personalul avînd condiții optime de muncă. Unitatea dispune și de un atelier mecanic care se va dota cu toate aparatele și utilajele moderne.

S.M.A. GURAHONT a luat ființă în 1971 și face parte din Consiliul Unic Agroindustrial de Stat și Cooperatist Gurahont iar ca organ ierarhic superior îi este Trustul pentru Mecanizarea Agriculturii Arad, aparținînd Direcției Generale Ec. a Ministerului Agriculturii.

Are 4 secții de mecanizare: Gurahont, Almaș, Dieci, Vîrfuri și 6 formații de lucru după cum urmează: Bonțeghi, Pescari, Cil, Brazii, Revetiș, Pleșcuța. De asemenea dispune de două ateliere: unul pentru reparații de tractoare și unul de combine.

A deservit pînă în anul 1988 5 CAP :

Gurahont, Almaș, Brazii, Dieci, Pleșcuța. În prezent deservește 4, prin integrarea CAP-ului Brazii la CAP Gurahont în februarie 1989. La 31 decembrie 1988 unitatea dispunea de 75.831.996 lei mijloace fixe.

Pe lângă S.M.A. Gurahont a luat ființă, începînd cu 1 ianuarie 1984, o cantină pentru deservirea cu o masă caldă, la prînz, a ~~circa~~ 50-60 muncitori zilnic, precum și o gospodărie anexă cu un efectiv de 79 capete porcine, ce asigură carnea necesară la cantină.

Anexăm evoluția indicatorilor realizați la SMA începînd cu 1975 iar la cantină din 1984 pînă în 1988.

Importanța centru feroviar al județului, stația C.F.R. din localitate va împlini la 22 ianuarie 1990 100 de ani de atestare documentară. În anul 1965 avea 9 linii de circulație și de încărcări-descărcări, cu 338 m, cea mai lungă linie. În prezent sînt 16 linii iar lungimea liniilor s-a mărit pînă la 600 m. Din anul 1970 funcționează comanda personalului de tren, construindu-se o clădire modernă cu două dormitoare pentru personalul de tren și locomotivă. În 1965 stația Gurahont avea un număr de 73 oameni iar în prezent are peste 230 cu 25 de funcții, față de 9 în anul 1965. Cel mai important indicator "Tone expediate", stația ajungînd în prezent la peste 10.000 t lunar față de 3-5000 t înainte. Se îndrumă în prezent peste 50 trenuri în 24 ore iar în 1965 acesta era ~~la~~ jur de 30.

În anul 1976 stația primește Diploma - locul I pe regională, în 1984 locul I pe rețeaua C.F.R. în 1986 și 1987 locul II pe regionala C.F.R. și Timișoara iar în 1988 locul I pe regională și pe rețeaua C.F.R.

Coloana auto I.T.A.Gurahonț a fost înființată în anul 1960 și a avut atunci în dotare 18 autocamioane "Steagul roșu" de 4 tone. Unele transportau abonați, în special elevi pe traseele Zimbru-Gurahonț și Crocna-Gurahonț, fiind amenajate în acest scop, până la apariția autobuzelor în dotarea coloanei I.T.A.din Gurahonț. Se mai foloseau autocamioanele și la transporturi pentru Fabrica de conserve din localitate iar autobasculentele deserveau cerierile Romanița, Aciuța și Tălagiu,

Primele autobuze au fost primite în 1970 și au funcționat pe rutele Gurahonț-Zimbru și Gurahonț-Mădrigești. S-au mai primit de la Oradea-orăș Dr.Petru Groza autobuze care au deservit localitățile: Luncoara, Hălmașiu, Virfurii, Poiana, Lazuri, Grogi, Sîrbi, Secași, Mustești, Epș Crocna, Revetiș, Dieci. S-a introdus un autobuz cu 53 locuri pentru traseul Lazuri-Arad zilnic.

Astăzi aici lucrează 30 de salariați (1 șef coloană, 1 ispiest 4 mecanici și 24 șoferi), există 12 autocamioane de 7 tone cu remorci de 7 tone și un parc de 12 autobuze a 42 de locuri fiecare.

Prezentăm mai jos tabelul cu traseele și abonații lor de astăzi:

Nr.abonați	Traseul
135	Crocna-Dieci-Revetiș- Gurahonț
70	Mădrigești-Secași-Gurahonț
64	Poiana - Virfurii-Grogi
80	Luncoara-Hălmașiu-Ionești
32	Sîrbi-Hălmașiu

Astăzi autocamioanele transportă mărfuri la C.P.A.L.M. din Almaș, Dieci, Gurahonț, Brazii, Pleșcuța, Virfurii, Hălmașiu, Hălmașel și pentru Asociația pomicolă Gurahonț. În anul 1988 întreg parcul existent de mașini a parcurs aproape 500.000 km. Șoferii și mecanicii de aici au fost detașați la gantere importante ale țării: Canalul Dunăre-Marea Neagră, Novinari, Canalul Midia-Măreșeri, București-Giurgiu, aducându-și o reală contribuție la progresul general al țării. De asemenea, în companiile agricole sînt trimise toate camioanele și remorcile active. Valoarea încasărilor cu autocamioanele existente în anul 1988 este de 3.273.430 lei.

Astăzi coloana I.T.A.Gurahonț are condiții deosebite față de cele din xxx trecut: de la o baracă și cerul liber, la un sediu, garaj, magazii corespunzătoare desfășurării unei activități corespunzătoare.

În 1979 a fost dată în folosință Uzina de apă, sectorul apă Gurahonț, secția apă III aparținînd I.J.G.C.L. Arad. Aici lucrează 16 salariați, care execută servicii de tură, exploatează, repară și întreține toate rețelele de apă și puțurile existente în zona de captare (le la număr). La început au fost 9792 m rețea apă iar astăzi ea are 18.009 m iar lun-

gimea rețelei de canalizare este astăzi de 2980 m față de 2130 m cît era la început. Volumul de apă consumat pe cap de locuitor este de 1,8 mc. pe lună.

Spitalul din Gurahonț este așezat pe un deal ,ceea ce face să fie vizibil dinspre Sebiș de la distanță mare. El a fost dat în folosință în 1955 dar în actuala clădire el funcționează din 1960. Pînă atunci el funcționa la Iosășel și în actuala clădire a restaurantului precum și în atelierele liceului.

La înființare avea 15 salariați:

- 2 cu studii superioare
- 4 cu studii medii
- 4 muncitori

Au fost create 4 secții și 80 paturi iar personalul a fost completat cu încă 15 medici, 4 surori, 18 infirmiere și femei de serviciu. Are acum 215 paturi .

In anul 1989 spitalul are:

- 15 medici
  - 64 cadre medii
  - 50 muncitori
  - 49 alte categorii de personal
- Total : 178 încadrați

Spitalul are în dotare 10 autosanitare din care circulă 5 iar 5 stocate nu lucrează din lipsă de carburanți.

Numărul aproximativ de bolnavi, pe secții în timpul unui an:

- interne - 1500
- chirurgie - 1000
- ginecologie - 1000
- pediatrie - 500
- contagioase - 400

Anexăm tabelul cu indicele natalității între 1972 - 1988.

In localitate mai există un dispensar uman și medici, un dispensar aparținînd de C.F.R. cu 3 medici și unul dentar.

Localitatea se poate mîndri și pe plan edilitar doșpddăresc. Astfel au fost construite locuințe noi:

1966 - 1970	- 9	locuințe
1971 - 1975	- 21	"
1976 - 1980	- 24	"
1981 - 1985	- 19	"
1986 - 1990	- 9	"

Apartamente :

1971 - 1975	- 12	apartamente
1976 - 1980	- 8	"
1981 - 1985	- 12	"
1986 - 1990	- 8	"

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ
ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ ARAD
CONSILIUL DE EDUCAȚIE POLITICĂ
ȘI CULTURĂ SOCIALISTĂ GURAHONT

GURAHONT

de ani de atestare documentară

*Prima întâlnire a fiilor satelor
comunei Gurahont*

25—26 octombrie 1986

Stimate tovarășe,

Gurahonțul — cu satele lui, vatra noastră strămoșească, încununată de gloria istoriei ne cheamă la prima întâlnire a „Fiilor satelor”.

Vă adresăm o călduroasă invitație de a reveni în satul natal unde, în zilele de 25 și 26 octombrie 1986, sînteți cu dragoste și nerăbdare așteptat de toți sătenii.

Comitetul de organizare

PROGRAMUL ÎNTILNIRII

21 octombrie

ora 12 — Întîlnirea la Căminul cultural, salutul organizatorilor
Sesiune jubiliară „Gurahonț-600”

ora 13 — „Comuna Gurahonț între trecut și prezent”.

Vernisaj:

- expoziție de fotografii
- expoziție de pictură
- expoziție de artă populară
- expoziția realizărilor economiei gurahonțene

ora 15 — Vizitarea principalelor obiective industriale, social-culturale.

ora 17 — Simpozion: „Localitatea Gurahonț la ora împlinirii”.

Secțiunea: „Gurahonțul ieri, astăzi și în perspectivă” — liceu, cabinetul de științe sociale;

Secțiunea: „Literatură, istorie, învățămînt românesc” — liceu, cabinetul de literatură „Mihai Eminescu”.

26 octombrie

ora 10 — Tîrg de artă populară

ora 11 — Vizitarea „ARBORETUMULUI SYLVA”

ora 16 — Program artistic aniversar (cu participarea formațiilor artistice ale căminelor culturale și liceului agroindustrial)

ora 18 — Amintiri, amintiri
Horă

Festivitatea de încheiere a întîlnirii.

" ... Satul e în mine;
Trăiește-n sufletu-mi cu toți ai săi.
Simt cum mustesc în sîngele din vine :
Copaci și case, oameni buni și răi.
Amestec fără seamăn : cer și glie,
Iubiri, dureri și chiot și blestem —
Tot universul strîns într-o moșie..."

Ion Pillat

GURAHONT

25 · 26 OCTOMBRIE 1986

6000

ANI

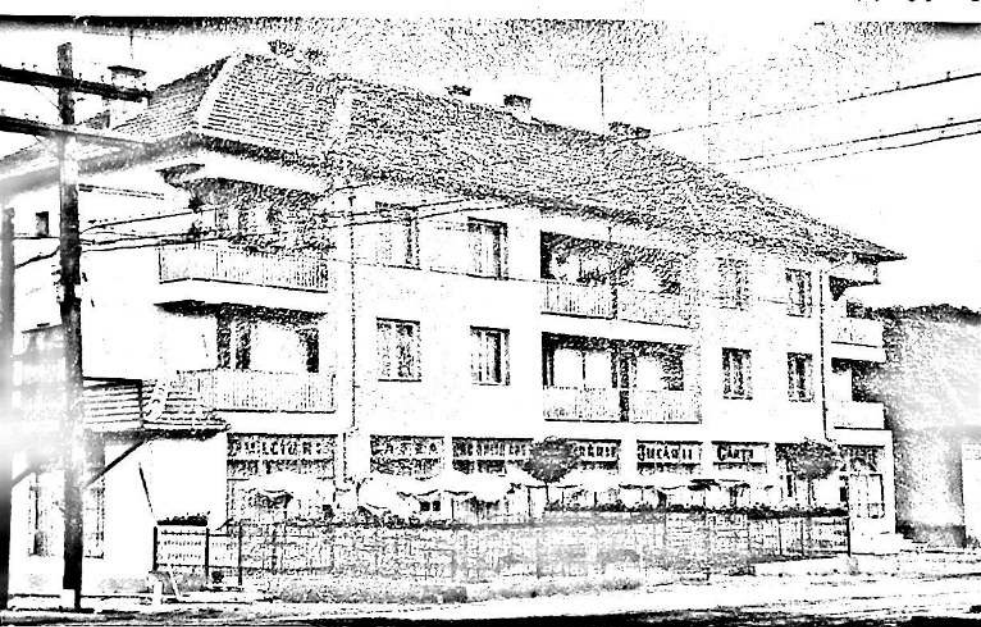

↳ Aradul a cunoscut în ultimele zile ale lui noiembrie 1919
o manifestare specifică marilor momente ale istoriei. În localități
mai mari, adunări populare cu mii de oameni și-au
prescris delegații pentru Marea Adunare națională de la
Alba Iulia. La Guroboc, peste 5000 de locuitori din Tasa
nobles au participat la adunarea populară, la care tinerii
au vestit unirea în corul condus de Ion Vidu ^{șef}
în fața națiunii. ^{Tot} Atunci și-au ales delegații ^{pe lângă} Alba Iulia.

GURAHONTUL IN MEMORIA TIPARULUI

II

(1848 - 1948)

Imediat după înfringerea armată a revoluției de la 1848 noi acțiuni ale țăranilor din Apuseni încearcă să lărgască cele cîte va revendicări obținute. Această tendință se manifestă cu ocazia pătrunderii trupelor lui Avram Iancu în zona Bocsig-Ineu-fodășel, acțiune la care locuitorii zonei participă cu entuziasm. Țăranii sperau că acțiunile lui Avram Iancu vor reuși să extindă hotarele "țării românilor" pînă la Arad și Oradea, fapt care va fi adus după sine democratizarea structurii social-politice, acceptarea revendicărilor politice românești, accesul către o viață politică și o poziție socială conformă numărului populației românești.

De altfel a urmat după înăbușirea revoluției de la 1848-1849 o perioadă constituită într-o etapă specifică luptei române pentru făurirea statului național unitar: susținerea în continuare a ideilor și idealurilor formulate în 1848. Ocazia se concretizează încă din noiembrie 1849, cînd o delegație din Arad înaintează împăratului, la Viena, o petiție. Această delegație, care l-a cooptat în rîndurile ei și pe Avram Iancu, în fața curții imperiale a solicitat revendicările legate de dezvoltarea culturii naționale, crearea unei mitropolii românești în Transilvania. Respingerea revendicărilor, care tindeau în fond la realizarea unității de cultură românească, a stîrnit vii nemulțumiri în rîndul maseilor țăranesti din Siria, Buteni, Iosășel, Dieci. În noile condiții oferite de prăbușirea regimului absolutist-centralist, concesiile făcute de curtea imperială unei așa zise libertăți politice a "națiunilor istorice" - printre care, bineînțeles, nu figurau românii, au avut drept urmare trecerea puterii politice în mîinile nobilimii maghiare liberale.

Totuși, printr-o activitate politică susținută, acționînd unitar și hotărît, românii din părțile arădene reușesc să obțină 270 de locuri din totalul de 660 în conducerea administrativă a comitatului,

funcții mai importante în aparatul administrativ și chiar în comună. La alegerile pentru Dieta din 1861 românii cer convocarea unui congres național, banii pentru organizare s-au strâns prin colectă, la care se numără negustori, plugați, intelectuali din Iosășel, alături de cei din Valea Mare, Crocna, Sepreuş, Pincota, etc. Pentru perioada 1865-1867 este caracteristic în mișcarea națională arădeană tendința de a introduce limba românească ca limbă administrativă și mai ales tendința de a alege comuna organele administrative, la îndeplinirea dezideratelor politice amintite contribuind în mare măsură alegerea lui Gheoghe Popa de Teiuș în funcția de comite suprem al Aradului, în 1864.

Ca urmare a presiunilor maselor populare românești, majoritatea comunelor cu populație română a adoptat limba română ca limbă oficială, hotărârea fiind uneori tradusă în fapt și prin instalarea notarilor români în unele localități, printre ele numărându-se și Gurahonțul. Dar la sfârșitul anului 1867 autoritățile stăpânitoare instituie regimul dualist, eveniment primit de arădenii români cu răceală, atmosfera a devenit și mai încărcată prin numirea unui comite maghiar, ca atare, în noile condiții, românii își unesc forțele pentru păstrarea cuceririlor obținute anterior, deschizându-se o nouă etapă de luptă. Și fiindcă perioada dualistă se poate caracteriza succint prin unirea a două națiuni: austriacă și maghiară, împotriva celorlalți români, sârbi, slovaci, ruteni, tocmai în această etapă întâlnim exemple de devotament național și în zona Gurahonțului, fii acestor meleaguri dovedind înalte simțăminte patriotice.

Un rol deosebit în educarea generațiilor succesive de localnici l-a avut școala, generațiile le transmitea și aceleași gânduri de unire cu țara-mamă. Învățători harnici, inimoși, formați fie la Preparatoria din Arad, fie în alte institut pedagogice, au sădit în rândul celor care frecventau școala populară-cum se numea pe atunci-iubirea pentru istoria, limba, cultura poporului român. Până la 1907 a fost dascăl în comună Gherman Vasile, apoi datorită legii Appony școala populară n-a mai putut exista. Legea amintită obliga frecvența unei școli comunale, întreținută de stat, în care limba de predare era bineînțeles, cea maghiară, iar limba română se studia ca o limbă străină. Această situație a durat până în 1919, când s-a îndeplinit Marea Unire și în comună s-au deschis trei școli românești, o grădiniță și o școală de ucenici la seară. Primul învățător director a fost Petre Ugliș, apoi au venit învățătorii Savu Dorca, Zenobia Agrima, iar la grădinița de copii, deschisă din 1920, a funcționat Livia Tomșa. Școala comună a îndeplinit o misiune de însemnătate națională, prin actul educării tineretului în spiritul valorilor culturii române și al

aspirațiilor de unitate pe care le nutreau românii de pe ambele versante ale Carpaților.

Si înființarea așezămintelor culturale românești a fost una dintre modalitățile de formare și menținere a conștiinței naționale pînă la Unirea din 1918; fie că se întitulau "asociații", "societăți culturale", "reuniuni de citire și cîntări", "Casinouri" ele aveau în statute un gînd ce se întrezărea printre rînduri: pregătirea Unirii. Astfel, la Gurahonț ia ființă în 1870, "Casino-ul" român, asociație legală cu statut înregistrat la Tribunalul din Arad. Intelectuali din comună și din satele învecinate au înființat, împreună cu această asociație, o bibliotecă cu cărți în limba română, sală de citit cu abunamente la revistele mai importante din Transilvania și Principate. Astfel membrii asociației puteau lectura "Familia" din Oradea, "Gura satului" din Budapesta, "Tribuna" din Sibiu, localul care a găzduit Casinoul român era "Cafeneaua". Încă de la începuturi au avut echipă de actori, coriști și formație de dansuri naționale, patronate tot de amintita asociație. Tot aici s-a construit o scenă pe care s-au jucat piese din dramaturgia română: Caragiale, Alecsandri, de către studenții și elevii veniți acasă în vacanțe.

Si acum un moment important din viața economică a comunei: Construirea căii ferate Arad - Genad, Arad - Brad. Constituită ca societate pe acțiuni, ea a avut concursul material al guvernului maghiar. Comunele care au cumpărat mai multe acțiuni au fost avantajate pentru că li s-au construit gări în apropierea localității. Cele care au refuzat au rămas departe de calea ferată, cum a fost cazul comunei Buteni, care nu s-a dezvoltat ulterior în același ritm cu Sebișul, rămînd în urma ei.

Linia ferată a fost construită în trei etape: Arad - Ineu, terminată în 1877, Ineu - Sebiș în 1881, și Sebiș - Brad, terminată în 1896. Pe ultima porțiune, care includea și Gurahonțul, s-a muncit 15 ani. În această perioadă conducerea acestui ultim sector s-a aflat la secția de întreținere din Gurahonț, care devenise unul dintre cele mai însemnate centre industriale din partea locului, în consecință s-a înființat un mare atelier de fier și impregnat traversele de lemn, pentru a le face mai durabile, atelier ce se afla pe locul actualului ocol silvic.

Construirea căii ferate a avut mari consecințe pentru dezvoltarea ulterioară a localității. A fost construit un adevărat mic cartier, spre "Luncă", format din 16 case tip, pentru muncitorii de întreținere a căii ferate, o grădiniță pentru copii și o școală, ridicată în 1892, din piatra cioplită în cariera "Budoaia", mai sus de Iosăgel, pe valea Zimbrului. De asemenea a fost ridicată fabrica de ciment, una dintre cele mai mari din fosta Ungarie, care a funcționat

pînă în 1933.

La numai un an după închiderea fabricii de ciment, în 1934 a luat ființă pe același loc fabrica de prelucrare și conservare a fructelor, ridicată de către Centrala Cooperativelor din București. Această fabrică a fost o adevărată binefacere pentru locuitorii din zonă, pentru că aici și-au cîștigat existența o mulțime de muncitori. Dezvoltarea industrială a adus și dezvoltare a conștiinței politice a locuitorilor români din comună.

Înainte de primul război mondial, datorită alegerilor de deputați români în dietă, unitatea de acțiune a fruntașilor politici arădeni s-a întărit prin fuzionarea celor două păternice ziare arădene "Tribuna" și "Românul". După 1913 ziarul "Românul" devine organul de luptă politică și organizare națională activă. Odată cu intrarea României în război, acțiunile represive ale guvernului devin tot mai dure; ziarul "Românul" este suspendat, cunoscuții luptători politici pentru libertate sînt internați în lagărele de război. În noiembrie 1918 lupta națională a românilor a intrat în faza ei decisivă: s-au creat consiliile și gărzile naționale, soldatii români întorși de pe front s-au înrolat în gărzile naționale. Participarea comunei Gurahonț la primul război mondial a adus satului pagube în oameni, mărturie stă treiștia cu numele celor 8 eroi români, în curtea bisericii.

Adunările populare din comune au ales în noiembrie 1918 deja noile autorități administrative românești, în zona Hălmeagului au dezarmat jandarmeriile locale. Pentru a sprijini aparatul de stat maghiar în Hălmeagiu a sosit de la Arad un tren special cu forțe armate, care au tras în populația civilă, ucigînd țărani nevinovați din Ocisoș, Vidra, Gura Văii, Brusturi,

Prin înfăptuirea Unirii județul Arad se încadrează definitiv în hotarele statului român unitar, conform hotărîrii adoptate de către Adunarea plebiscitară de la Alba Iulia din decembrie 1918, la care au participat un mare număr de delegați din părțile Gurahonțului, alături de reprezentanții aleși ai poporului fiind prezenți pe Cîmpia lui Horea și un număr mare de țărani din zonă, care s-au deplasat cu care, căruțe, trenuri speciale, să fie prezenți la ziua mării hotărîri de unire.

Toate sectoarele vieții economice, social-politice și culturale au înregistrat în perioada ce a urmat Unirii din 1918 o dezvoltare ascendentă, creîndu-se cadrul necesar pentru ca poporul român să-și manifeste mai mult inițiativa și voința de propășire pe scena istoriei lumii.

Si comuna Gurahonț cunoaște evoluția economică, demografică asemănătoare celorlalte comune ale județului; prin reforma agrară din

1922, 33 de locuitori au primit locuri de case în jurul satului, actele de intabulare fiind înregistrate la judecătoria plăsei Hălmagiu. De asemenea, de la marii proprietari țărani au cumpărat pământuri arabile și părți de pădure - de la dr. Borog Benjamin în Gurahonț și de la marele proprietar Pollecsek, în Iosăgel. Locuitorii comunei au început să-și dezvolte gospodăriile individuale, să-și clădească case frumoase de cărămidă, iar după demolarea fabricii de ciment, ~~în~~ industria locală s-a dezvoltat pe linia prelucrării resurselor și produselor specifice zonei.

Trebuie să amintim ca pe un fapt pozitiv existența în comuna Gurahonț a unor proprietari care de-a lungul vremurilor au dovedit interes și inițiativă pentru gospodărirea eficientă a terenurilor; la îndemnul și cu sprijinul material considerabil a unor proprietari ca Reinhold, Borog Benjamin, s-au plantat nuci, castani comestibili, duzi, sau importat animale de rasă. Ei au dăruit comunei pământul pentru actuala vatră a satului, material lemnos din pădure, au ajutat la construirea școlii, fiind astfel modele de buni gospodari, urmate de locuitorii satului.

Alături de cultivarea pământului, în Gurahonț s-au dezvoltat din cele mai vechi timpuri tradiționalele meșteșuguri românești: fierăritul, lemnăritul, păcurăritul, stupăritul. În secolul trecut li se adaugă noi meșteșuri și meșteșugari: sumănării, opincării, zidării și tâmplării. Ca în orice sat cu bunăstare exista un zugrav de biserici, un brutar vestit pînă în Hălmagiu, un cofetar și trei măcelari. Evoluția rapidă a comunei în ~~tre~~ două războaie mondiale ne îndreptățește să numim Gurahonțul mai degrabă un "tîrg" decît un sat, piața din partea de răsărit a comunei, "locul tîrgului", unde se organizau săptămînal "piețe", îi dădea însemnătatea unui orașel. Aceasta justifică în anul 1941, transformarea Gurahonțului în plasă, prin noua împărțire administrativă din acest an. În anul 1943 plasa Gurahonț număra 24 de localități cu un total de 15.155 locuitori, din care români 14.766.

În timpul celui de-al doilea război mondial Gurahonțul a avut de suferit, atât de pe urma faptului că numeroși bărbați au fost concentrați, ceea ce a dezechilibrat viața firească a satului, cît și datorită luptelor purtate în zonă. Punctul culminant al acestor lupte, purtate către sfîrșitul războiului, se înregistrează în ziua de 17 septembrie 1944, cînd o divizie hortistă reia ofensiva pe direcția Beliu-Prunișor. Ostașii români se angajează în lupte crîncene, de un deosebit eroism dînd dovadă elevii Școlii de ofițeri de rezervă nr. 2 Ba Cău, care s-au evidențiat în special în luptele din zona Gurahonț-Ineu, ei fiind ajutați de populația civilă din partea locului. Eroii luptelor de la Prunișor sînt înmormîntați în curtea bisericii comunei, în amintirea jertfeilor s-a ridicat o cruce de piatră.

În 19 septembrie comuna a fost bombardată de avioane germane, care au distrus șoseaua, farmacia, magazia de armament părăsită a armatei germane, dar gara, podul, principalele obiective vizate, au rămas neatinsse. În noaptea de 21 spre 22 septembrie inamicul a fost alungat peste graniță, la vest de Arad, restabilindu-se frontiera de stat a României.

Transformările revoluționare îndeplinite după anii de refacere a economiei naționale, au creat premisele dezvoltării armonioase și în comuna Gurahonț, consolidându-se inițiativele de gospodărire harnică și diversificată din perioada interbelică.

Astfel trecînd în contemporaneitate, se cuvine să amintim ca realizări ale locuitorilor comunei, modernizarea fabricii de conserve, a gării și a triajului, înființarea liceului, a spitalului cu dotare modernă, introducerea apei potabile, electrificarea comunei, modernizarea drumurilor și a podurilor.

Inchei cu un cuvînt de laudă pentru satul românesc Gurahonț, dăzi și din totdeauna, pentru oamenii-buni gospodari, conștienți că eforturile lor se materializează în bunăstarea de astăzi și de viitor a comunei.